

Onsdagen den 26 oktober

Kl. 19.30

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

ROLF WIRTÉN (fp):

Herr talman! Det har blivit populärt att ur glömskans litteraturvrå lyfta fram en del författare. Jag tänkte ge ett litet bidrag i den verksamheten. Den nu nästan helt bortglömde 1700-talsskalden Carl Gustaf af Leopold har skrivit ett par rader om arbetet, de bevarar sin aktualitet och är väl värda att citeras:

”Vill du naturens väg till verklig sällhet veta?

Se här dess första bud: Arbeta!”

Den lilla lovsången till arbetet innehåller en av generationer upplevd erfarenhet. Människor har i allmänhet haft klart för sig, att arbete är en nödvändig förutsättning för att man skall må bra och känna sig tillfreds med sitt liv.

När man ser sig omkring i vår värld så är bilden rätt dystert i det här avseendet. Miljoner människor har inte det dagliga jobbet att gå till. Den senaste arbetsmarknadsöversikten från arbetsmarknadsverket har åtskilligt att berätta om detta.

Vårt södra grannland Danmark hade i mitten av september en redovisad arbetslöshet på 8,4 %. I Finland var motsvarande andel 5,3 %. Det har medfört att många söker sig till Sverige för att få sin utkomst. Under augusti lämnade inte mindre än 1 500 personer in sin ansökan till arbetsförmedlingen om att få arbete i Sverige. Det betyder naturligtvis inte att alla dessa kommer hit. Utsikterna att få ett jobb i Sverige är tyvärr inte särskilt ljusa, och därför stannar de flesta kvar i sitt hemland.

I Storbritannien var andelen arbetslösa 6,7 %. Det innebär faktiskt en sänkning från augusti. Den engelska ekonomin genomgår en förbättring. Men man startar som bekant från en låg nivå. Totalt är det alltså fråga om ett stort antal arbetslösa, närmare bestämt 1,5 miljoner. I Västtyskland är andelen arbetslösa 4 % och i USA 7,1 %, för att nämna ytterligare ett par exempel.

Hur ser då arbetsmarknaden ut i Sverige? 83 000 var arbetslösa i september. Det betyder i andel av arbetskraften 2 %. I internationell jämförelse ligger vi således alltså mycket väl till. Det får dock inte tolkas så, att vi kan vara nöjda. När man granskar statistiken närmare, finner man åtskilliga mörka punkter. Nyanmälningarna av lediga platser fortsätter att minska. Det gäller särskilt industriplatser. Antalet varsel i sep-

tember visar en oroande uppgång. Och allvarligast är kanske att ungdomar i åldern 16–24 år utgör nära hälften av alla arbetslösa, dvs. att 40 000 ungdomar är utan jobb.

Sociologiska undersökningar har omvittnat den förtvivlan och hopp-löshet och de stora psykiska problem som denna ungdomsarbetslöshet har inneburit och innebär för de drabbade. I stället för att gå till sitt arbete på regelbundna tider varje morgon och sedan ha dagen inrutad i bestämda arbetspass och raster så har man gått upp på arbetsförmed-lingen och sedan drivit omkring, läst veckotidningar, suttit och pratat med kamrater och kommit in i en otäck vana att inte göra någonting. Därifrån har steget ofta varit kort till ölburkar, brännvinsflaskor och knark.

Under regeringens första år har arbetsmarknadsminister Per Ahlmark vidtagit en rad åtgärder för att hjälpa ungdomar som inte fått fäste på arbetsmarknaden. Jag skall inte ge mig på någon uppräknin. Åtgärderna är väl kända. Men det är nödvändigt att vi nu går vidare och med kraft ser till att i handling förverkliga den ungdomsgaranti som vi i folkpartiet länge arbetat för. Den innebär att alla ungdomar skall tillförsäkras arbete, praktikplats eller fortsatt utbildning när de slutar skolan.

En mycket viktig roll måste här de s. k. SSA-råden – råden för sam-verkan mellan skola och arbetsliv – spela. Rådens viktigaste uppgift är att bedriva uppsökande verksamhet, så att alla ungdomar verkligen nås av erbjudanden.

I det 2-miljarderspaket som arbetsmarknadsministern har aviserat den-na vecka finns åtskilliga förslag för att underlätta ungdomarnas arbets-situation. Riksdagen får senare ta ställning till de här förslagen. Sys-selsättningsutredningen har nyligen presenterat andra förslag med samma syfte. Vi får återkomma även till dem här i riksdagen och säga vad vi tycker om dem.

Det viktiga är att vi får bukt med ungdomsarbetslösheten. Därför är det utomordentligt viktigt att regeringen och arbetsmarknadsminister Ahlmark fortsätter sin energiska arbetsmarknadspolitik. Sysselsättningen har prioriterats under regeringens första år, och den skall prioriteras även i fortsättningen.

Samtidigt finns en mer glädjande faktor i arbetsmarknadsstatistiken som vi bör uppmärksamma, nämligen att det totala antalet sysselsatta ökar. Trots den lågkonjunktur vi är inne i och trots de stora struktur-problem vi brottas med, hade vi i september i år 10 000 fler sysselsatta än för ett år sedan. Vi har aldrig tidigare haft så många personer i yr-kesverksamhet – drygt 4 miljoner. Uppgången hänför sig till kvinno-sysselsättningen och den fortgående expansionen inom den offentliga sektorn.

Men det finns anledning att titta litet närmare på hur dessa drygt 4 miljoner människor, som i dag är verksamma på svensk arbetsmarknad, fördelar sig i olika avseenden.

För männen innebär utvecklingen minskande förvärvsfrekvens. År

1970 var 60,6 % av männen yrkesverksamma. Sex år senare hade det enligt den statistik jag har blivit en minskning till 57,2 %. För kvinnorna är utvecklingen den motsatta: från 39,4 % år 1970 till 42,8 % år 1976, en ökning med 3,5 %. Men av kvinnorna var vid halvårsskiftet i år närmare 800 000 deltidanställda – dvs. över 40 % av de förvärvsarbetande kvinnorna.

Antalet deltidarbetande män är väsentligt mindre – endast ca 10 % av det totala antalet deltidarbetande. En viss ökning kan noteras på senare tid även för männen.

Den här snedfördelningen förklarar säkert en hel del andra obalanser mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden. Att, som det heter, göra karriär – dvs. att nå de bäst betalda jobben och chefsposter – är naturligtvis mycket svårare för en deltidare än för den som på heltid ägnar sig åt sitt arbete.

Om man tittar litet närmare på den statliga lönesektorn, visar det sig i fråga om 9 300 tjänster med en månadslön på 7 500 kr. och däröver, att sådana innehågs av endast 500 kvinnor. Av dem arbetar endast ett 70-tal på deltid. Ser man däremot på de lägre tjänsterna, finner man det omvända förhållandet. Där är kvinnorna helt dominerande, och inte mindre än 40 % av dessa kvinnliga befattningshavare har deltidstjänster.

Då kan man, herr talman, fråga sig om slutsatsen skall vara att man bör motverka deltidstjänster. På det svarar jag för min del att det vore fel. Tvärtom är det denna flexibilitet på arbetsmarknaden som möjliggjort för många kvinnor att komma ut i arbetslivet och få nya sociala kontakter. Mycken isolering har därigenom kunnat brytas.

I stället bör vi studera deltidstjänsternas villkor och fundera över hur de fungerar och kan förbättras. Det är den linje som de stora löntagarorganisationerna också har slagit in på.

Den av regeringen tillsatta jämställdhetskommittén håller på att arbeta med de här frågorna. Inom kort kommer f. ö. en delrapport om deltidssarbetets utveckling under senare år.

Bland många åtgärder som jämställdhetskommittén förbereder finns också den att enligt uppdrag framlägga ett förslag till lag mot könsdiskriminering. Den lagen kan behövas på många områden. Exempelvis lever många fördomar kvar om vilka arbeten kvinnor bör söka och vilka de inte bör söka. För kort tid sedan annonserade exempelvis ett välkänt företag efter ny personal. I stor fet stil kungjorde man då att man sökte kvinnlig packningspersonal. Varför just kvinnlig?

Som så ofta konstaterar man således att frågan om jämställdhet i arbetslivet gäller allting. Opinionsbildningen för jämställdhet måste drivas vidare. Det ser man inte minst på linjevallet i gymnasieskolan, där det alltså bland förstahandssökande är nästan enbart flickor på linjer som konsumtion, beklädnadsteknik och vård och nästan enbart pojkar på hela långa raden av tekniska linjer.

Men, herr talman, visst har det hänt åtskilligt på den långa vägen

till jämställdhet mellan kvinnor och män. För nog befinner vi oss på miles avstånd från den tid då Elin Wägner som vår första kvinnliga journalist svarade i redaktionens telefon på Helsingborgs-Posten och då ofta fick höra en undrande, smått chockad röst fråga: "Är ingen av herrarna inne?"

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Några kommentarer till herr Wirténs inlägg. Han hävdar att det faktum att 800 000 kvinnor tvingas arbeta deltid är något positivt och någonting som kvinnorna eftersträvar. Så är det ju inte. Samtliga tillgängliga data visar på motsatsen. Kvinnorna har deltid därför att något annat inte finns att få.

Sedan tar herr Wirtén upp jämlikheten. Inser inte folkpartiet att grunden för jämställdhet är rätten till att kunna försörja sig? Det kan man inte på ett deltidsjobb – dessutom som regel lågavlönat. Så länge jag är ekonomiskt beroende av en karl kan jag inte få jämställdhet på andra områden.

Sedan är det en annan sak att samtliga lönearbetare behöver en kortare arbetsdag med bibehållen lön. Det skulle i motsats till deltidsjobbets ökning vara ett steg framåt på vägen till jämställdheten.

Jag kan inte tycka annat än att folkpartiets syn på de här frågorna inger farhågor för den numera så omskrutna lagen mot könsdiskriminering. Visst kan det vara bra med en lag mot könsdiskriminering, men det är ju helt otillräckligt. Vad som behövs är en lag mot kvinnodiskriminering, vilket är något helt annat och mycket mer.

Det exempel som herr Wirtén anför kan behöva kompletteras för att man skall se lagens verkningar. Visst diskrimineras kvinnor när de söker jobb. Då jag en morgon för kort tid sedan slog upp Dagens Nyheter såg jag att jämställdhetskommittén sökte två stycken medarbetare, en relativt lågavlönad och en mycket högavlönad. Mot bakgrund av de siffror som herr Wirtén anför om hur få kvinnor det finns på högavlönade befattningar i statlig tjänst tycker man att det borde vara självklart för jämställdhetskommittén att verka för att en kvinna skulle få den här högre tjänsten. Men ack nej! I annonsen står uttryckligen att eftersom man huvudsakligen har kvinnor på kommitténs kansli vill man ha manliga sökande. Vad är detta om inte kvinnodiskriminering?

Sedan det här med ungdomsarbetslösheten. Regeringens åtgärder är kända, säger herr Wirtén. Men det är ju effekterna som är intressanta. Se till dem i stället. Varje dag växer skarorna av arbetslösa ungdomar. Och ungdomsgarantin i förra årets regeringsdeklaration, som jag tog upp i mitt förra inlägg, vart tog den vägen i år?

ROLF WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först ta upp Eva Hjelmströms påstående om att 800 000 kvinnor tvingas att deltidsarbeta på svensk arbetsmarknad. Det skulle vara väldigt intressant att veta vad Eva Hjelmström egentligen

har för bevis för detta påstående. Det förhåller sig förvisso inte så, Eva Hjelmström, utan tvärtom anser många kvinnor, att deltidsarbete är det alternativ som passar dem bäst. Jag är väl medveten om att det finns ett antal deltidsarbetande kvinnor som skulle önska heltidstjänstgöring men i nuvarande arbetsmarknadsläge har svårt att få det. Men det rör sig inte om 800 000, utan Eva Hjelmström får nog gå ned under 100 000 för att finna ett rimligare tal för den gruppen.

När det gäller önskemålet om att förkorta arbetstiden för alla har jag naturligtvis i och för sig ingenting att invända mot att vi arbetar mot ett sådant långsiktigt mål alltefter vad vår ekonomi orkar bära. Från folkpartiets sida har vi sagt att det är väsentligt att möjliggöra förkortning för dem som bäst behöver den förkortade arbetstiden, dvs. småbarns-föräldrar. Därför har vi tagit upp dem som en prioriterad grupp i det här avseendet.

Jag tog upp ungdomssysselsättningen som ett av problemen, kanske det allra allvarigaste, i den arbetsmarknadsstatistik som jag redogjorde för. Jag tror inte att Eva Hjelmström ett ögonblick vill påstå att läget i dag skulle ha varit bättre om regeringen underlåtit att satsa så kraftfullt på att just hjälpa ungdomar att få ett arbete. Jag är beredd att erkänna att fortfarande ett för stort antal ungdomar saknar arbete. Det är därför arbetsmarknadsminister Ahlmark inom kort – under denna vecka – kommer att förelägga riksdagen förslag till nya åtgärder. I tvåmiljarderspaketet kommer han att föreslå att vi skall satsa ännu mer just för att hjälpa ungdomarna på arbetsmarknaden. Förvisso har det tagits krafttag på vägen mot folkpartiets krav om ungdomsgaranti.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte påstått att 800 000 deltidsarbetande kvinnor tvingas till deltidsarbete. Jag påstod att en majoritet av dessa kvinnor vill ha heltidsarbete. Det visar bl. a. SOMI-undersökningen, genomförd i början av 1970-talet, som gav resultatet att av 100 000 deltidsarbetande kvinnor i Storstockholmsområdet ville 90 000 ha heltidsjobb. Men som jag också framhöll är det självklart att många upplever det som väldigt pressande med den dåligt utbyggda kollektivtrafiken och med de slit-samma jobb som finns och därför vill ha en kortare arbetsdag.

Vårt förslag innebär en allmän arbetstidsförkortning, men vi vill inte ha det förslag genomfört som regeringen avser att lägga fram om kortare arbetsdag för de småbarnsföräldrar som har råd att avstå från en fjärdedel av sin inkomst! Vilka kommer det att gynna? Inte kommer det att gynna den ensamstående mamman. Inte kommer det att gynna dem som verkligen har tunga, stressiga och besvärliga jobb och vilkas barn kanske tvingas vara på daghem tio timmar eller mer. Det förslaget kommer att gynna högavlönade, som fritt förfogar över sin arbetstid.

Sedan till ungdomsarbetslösheten. Herr Wirtén lyssnade uppenbarligen inte på mitt förra inlägg. Jag gick där igenom Per Ahlmarks åtgärder och förklarade vad de egentligen innebär. 2 miljarder avser man att satsa.

Men dessa pengar går huvudsakligen till subventioner åt företagen. De skapar inte ett enda nytt arbetstillfälle. De går till att låta 30 000 stanna kvar på sina jobb eller till att ge dem förlängd utbildning, en utbildning som f. ö. skall läggas inom företagen. Den siffran skall då jämföras med de aviserade friställningarna – eller avskedandena, som det egentligen heter – under vintern och med ökningen av arbetslösheten under augusti månad, som uppgick till 20 000. Då ser man att det inte ens är en droppe i havet.

INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! Ett år brukar inte betraktas som någon längre period när det gäller planering. Men under det senaste året har en våldsam omställning skett i vårt ekonomiska, industriella och politiska liv. Den optimism och den av löften fyllda atmosfär som rådde när den nya regeringen tillträdde har hastigt förbytt i ett mera vintrigt och kylslaget klimat. Vi har en våldsam inflation, vi har mycket besvärande export- och betalningsunderskott trots tre devalveringar, och industrin varslar nästan varje dag om nya nedskärningar och uppsägningar.

Hela vårt land har drabbats av dessa förhållanden. Men kanske har Norrbottens län drabbats hårdare än något annat län under de gångna månaderna. Låt mig därför anföra några exempel därifrån.

Från att ha varit ett län fyllt av optimism med stigande befolknings-siffror och en sjudande industriutveckling har Norrbotten under det gångna året förvandlats till ett län där arbetsförmedlingspersonal som söker ordna nya jobb i andra delar av landet åt den norrbottniska ungdomen är de enda som verkligen har full sysselsättning. På ett år har mellan 5 000 och 6 000 norrbottningar förts över från ordinarie industrijobb till att bli sysselsatta genom s. k. utbildningsstöd, de har fått beredskapsarbeten eller liknande eller är varslade om uppsägning och gör nu sina sista månader; det är bara arbetslöshet som väntar dem.

Under 1970-talets första fem sex år ökade antalet jobb vid de statliga företagen i Norrbotten med drygt 4 000. De arbetstillfällena är nu borta. Det enda som bjuds är arbetslöshet eller i bästa fall jobb på annat håll i landet.

Ungdomen är väst utsatt, eftersom de flesta nedskärningar av arbetsstyrkan sker genom s. k. naturlig avgång – detta onaturliga system som inte endast friställer en person genom t. ex. förtidspensionering utan som därjämte ser till att det jobb han skött försvinner för all framtid. Några jobb för de ungdomar som söker sig ut på arbetsmarknaden finns följaktligen inte.

Men värst av allt är ändå, tror jag, den pessimism och hopplöshet som sprids av alla experter och s. k. nydanare, som nu gör sig breda. Malmen har en usel marknad framöver, stål går inte att sälja i framtiden och skogsindustrin har varken råvara eller marknad, säger man.

I ett läge där de stora basindustrierna skär ned sin verksamhet och deras framtida utvecklingsmöjligheter anges vara mycket dåliga, vågar

naturligtvis ingen investera. Småindustrin saknar beställningar och avskedar folk. Detsamma gäller för entreprenörer och konsulter. Arbetslösheten ökar snabbt. Många bedömare anger siffran 15 000 för den befarade arbetslösheten i Norrbotten i vinter. Det är en ringa tröst att arbetsmarknadspolitiska insatser hjälper för stunden, när framtidstron är borta. Människorna frågar sig i sin förtvivlan hur allt detta kunnat hända. De spørjer om det finns någon framtid för länet eller om det bara är Norrbottensdelegationens får och getter som återstår.

Naturligtvis är jag medveten om att en del av svårigheterna beror på världskonjunkturen, och den kan inte regeringen göra mycket åt. Så stort inflytande har verkligen inte en regering på ständig kreditjakt ute i världen! Men flera av regeringens åtgärder har förvärrat situationen här hemma. Dess bristande tilltro till vårt lands industriella framtid tillsammans med dess ryckiga ekonomiska politik och dess oförmåga att föra en samlande energipolitik gör den handlingsförlamad i en situation där det just är handlingskraft som behövs.

Många, jag tror alltför många, har framträtt med anspråk på att kunna ge exakta råd och förutsägelser om hur vårt lands framtid kommer att te sig och hur vi bäst skall agera just nu. Jag skall inte sälla mig till deras skara, men jag vill peka på ett par ting som vi bör beakta i vår framtida planering.

Det första gäller sysselsättningen, parollerna om att ge arbete och trygghet åt alla medborgare. När man nu i en underlig iver att framstå som sanningssägare går ut och dömer ut det mesta av vår gruv- och stålindustri för framtiden liksom stora delar av vår skogsindustri, våra varv osv. bör man veta att vad det gäller är hundratusentals människors arbete och trygghet. Man bör nog inte vara så snabb att döma ut dessa jobb, om man inte har något annat att sätta i stället. Allra minst bör ett parti som centerpartiet, som vid det här laget är skyldigt svenska folket ca en halv miljon utlovade jobb. syssla med sådant, om man nu någonsin menat allvar med sitt tal om 400 000 nya jobb.

Hela vårt näringsliv står inför mycket stora strukturella svårigheter och omställningar, men jag tror inte att det är realistiskt att tänka sig att vi inte också i framtiden skall ta hand om våra naturtillgångar i form av malmer, mineraler och skog och förädla dem längre än som sker i dag. Vår konkurrenssituation just nu är besvärlig, men då får vi väl förbättra den genom effektiva åtgärder. Man talar ofta om att u-ländernas låga löner är en generell orsak till våra exportsvårigheter. Detta tal är både överdrivet och falskt. På stålmarknaden och flera andra marknader är det ju japanerna som är våra värsta konkurrenter. Men Japan har inga u-landslöner, även om lönerna där är lägre än hos oss. Lönerna spelar emellertid en liten roll i stålindustrin. Japan har just när det gäller stålet framför allt konkurrerat med investeringskapital. Man har under några år investerat för våra förhållanden enorma summor i sin stålindustri – en uppgift säger 150 miljarder på tre år. Men hos oss har investeringstakten på just detta område av näringslivet varit mycket låg det

senaste årtiondet. Det är nu hög tid för oss att inse att vi måste öka våra investeringar. Låt oss lära av japanerna här! Det är dock något av en ödets ironi att japanerna var både byggkonsulter och kontrakterade kunder för en del av Stålverk 80:s kommande produktion. Att kunna stoppa detta industriprojekt har ju framställts som den samlade borgerlighetens största bedrift hittills.

Vi måste framöver öka våra investeringar kraftigt och därför på allt sätt se till att vi får fram mer investeringskapital. Det måste bli samhällets/regeringens uppgift att göra detta utan ideologiska skygglappar. Om våra traditionella investerare hellre lägger sina pengar i konst, juveler och valutaspekulationer eller använder sitt kapital för utlandsinvesteringar, är det dags för statsmakterna att på allt sätt se till att vi använder en tillräcklig del av våra tillgångar för investeringar i vår framtida trygghet och lämpar över bord all ideologisk förblindelse.

Vi har också annat att lära av japanerna; det gäller den industriella planeringen. Utan en fast planering ledd av samhället/regeringen på hela det industriella området kommer vi att ständigt vara utsatta för kriser och svårigheter. Vi måste planera och styra själva om vi inte skall bli styrda, ryckigt och planlöst, av en ansvarslös världskapitalism.

Det andra problemet som vi måste beakta vid sidan av sysselsättningen är vida svårare att få grepp om. Det gäller vår beredskap för nytänkande och nydaning inom vårt näringsliv. I den ekonomiska debatten tycks det råda något slags underlig gemensam uppfattning att vi just nu är inne i en tillfällig kris, som kommer att upphöra om ett halvår, ett år eller två år – där är buden olika. Sedan återgår allt till det gamla. Det gäller bara att vänta ut krisen, så har vi ett nytt lyckosamt "60-tal" framför oss. Jag tror att det är en farlig missuppfattning. Den långa, svåra och oberäknliga kris vi nu är inne i borde få oss att fundera över om vi kanske är inne i något helt nytt och okänt. Det kanske är så, att vi inte alls kommer ur den nuvarande krisen på gammalt vanligt sätt vare sig om ett eller om två år. Kanske upptäcker vi så småningom att vi befinner oss i en ny situation som inte alls går att jämföra med 1960-talet och där det gäller att orientera sig och finna nya vägar. Ju snabbare vi accepterar vår nya situation och anpassar oss till den, desto bättre lyckas vi.

Tron på att vi bara behöver vänta ut krisen för att sedan vara tillbaka i en lycklig värld är farlig. Det saknas inte experter och politiker som pekar på behovet av en verklig nyorientering av vårt ekonomiska och industriella liv och som hävdar att utvecklingen gått långt förbi dem som går och väntar på en återgång till det gamla. Men de märks alltför litet i den praktiska politiken och även i den ekonomiska forskningen. Bästa tidpunkten för att komma underfund med hur framtiden kommer att te sig, det är *nu*. Endast genom att i tid förstå framtiden och ställa in oss på den kan vi lyckas. Att tuga, lida och vänta är det sämsta av alla recept.

Om vi är medvetna om att framtiden kommer att innebära stora och

nya krav på vårt näringsliv, så inser vi också att vi måste satsa mycket mer på forskning och utveckling inom ett brett fält än vad vi nu gör. Svensk industri har haft och har fortfarande en hög teknisk standard, men våra svårigheter på exportmarknaden beror bl. a. på att vi sackat efter i den tekniska utvecklingen eller – rättare sagt – att de andra länderna hunnit i fatt oss. Vi har alltför länge "tronat på minnen från fornstora dar" och trott oss ständigt kunna leva på de fina uppfinningar och de tekniskt fulländade produkter som en gång gjorde oss kända över världen. Med vårt höga löneläge och med vår tekniskt skickliga och välutbildade befolkning måste vi ständigt gå i täten när det gäller tekniskt högkvalitativa och goda produkter. Vi måste vakna upp ur vår självtillräcklighet och vårt gnäll och inse vad den framtida utvecklingen av näringslivet kräver, om vi vill fortsätta att vara ett framstående industriland.

Vad jag här sagt om behovet dels av en planering för en hög sysselsättning, dels av en kraftig satsning på forskning och utveckling kan måhända te sig motsägelsefullt. Någon kan kanske se en motsättning mellan ett näringsliv som strävar efter att genom en stor råvaruindustri skapa hög sysselsättning och ett näringsliv som strävar efter hög teknisk specialisering. Jag tror att detta är en felsyn. Vi behöver en planering för hög sysselsättning och för att ge alla trygghet och arbete, men vi behöver en hög teknisk standard dels för att göra råvaruindustrin modern, lönsam och alert, dels för att ständigt ligga i täten för att skapa de tekniskt komplicerade produkter som våra medborgare och omvärlden behöver.

Skall vi nå dit måste vi planera bättre, planera för en framtid som måhända är olik dagens värld. Vi måste satsa kraftigt och långsiktigt på en forskning och utveckling som håller oss kvar i täten bland världens industrinationer. Vi måste öka våra industriinvesteringar kraftigt för att klara en hög sysselsättning, och vi måste ha en framtidsbedömning utan skygglappar. Detta ställer stora krav inte minst på regeringen. Är den i stånd att klara dessa framtidskrav? Efter ett år av borgerligt styre torde det vara en minoritet av befolkningen som vågar svara ja på den frågan. Hittills tycks regeringen ha varit mest upptagen av en lek med en av våra allra viktigaste förutsättningar för ett starkt näringsliv, nämligen energipolitiken.

Visar vi politiker för litet av fast vilja och målmedvetet arbete för att söka lösa framtidens problem i nuet, då kommer människornas dom att bli hård över politikerna.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Den här debatten blir naturligtvis, som Olof Palme uttryckte det, en genomgång av läget som det är för dagen.

Den kris som vårt land och övriga länder i Västeuropa genomgår på det ekonomiska och produktionsindustriella området är ytterst komplicerad. Vi har, herr Svanberg, diskuterat den här frågan tidigare både inom och utom utskottet, och vi vet att det inte bara är den nuvarande regeringen som bär skulden till det ekonomiska läge som vi befinner

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

oss i.

Egentligen var väl utvecklingen befarad efter den explosiva ökning av produktionskostnaderna som har skett i bl. a. vårt land och det av flera orsaker. Man kan fråga sig hur framsynt den gamla regeringen var när det gällde att gardera sig mot den situation som vi har hamnat i. Eller var det så att man tänkte: efter oss syndafloden? Det är någonting som vi väl aldrig får veta. Beträffande produktionskostnaderna kan man väl påstå att alla parter på arbetsmarknaden är delaktiga i utvecklingen.

Vi har också tidigare under åren talat om u-ländernas behov av att få del i den samlade världsproduktionen, och det har här liksom tidigare talats om en ny ekonomisk världsordning. Man har velat uppnå jämställdhet mellan u-länder och i-länder. Men att ge till u-länderna innebär givetvis att tillgångarna i industriländerna minskar. Det går självfallet inte att åstadkomma en sådan utjämning utan att den på något sätt inverkar på de länder som har det bäst ställt. Därigenom berörs varje enskild arbetsplats och varje regionalt ärende av detta stora problem.

Hur har vi då i Sverige upplevt mötet med den här nya situationen? Den nuvarande regeringen kastades vid sitt tillträde helt plötsligt in i ett händelseförlopp, där den ena näringsgrenen efter den andra redovisade svårigheter och stora förluster, och det gällde både statliga och privata företag. Det var åtskilliga som drabbades av en lönsamhetskris.

Regeringen har alltså ett intensivt år bakom sig. Regeringsledamöter har också under dagen redogjort för händelseutvecklingen under det gångna året.

Hur har då den socialdemokratiska oppositionen reagerat inför denna kris på näringslivets område? I samband med en socialdemokratisk kongress i Stockholm anordnades ett demonstrationståg, och i spetsen för det gick socialdemokratiens ledare. I början av dagens debatt sade Olof Palme att regeringen inte brydde sig om att ta del av vad som förekom under demonstrationen. Vad var det då som fördes till torgs? Jo, på ett av plakaten stod det Åsling-usling! Man kan fråga sig om det är något argument av intresse. Det kunde enligt min mening lika gärna ha stått att man inte hade någonting att komma med eller också kunde man ha tågat med plakat utan text.

Den devalvering av Sveriges valuta som den nuvarande regeringen har genomfört vill jag bedöma såsom svallvågor efter den urholkning av valutan som har skett under långt tidigare år i jämförelse med de betalningsmedel som andra stater har. Denna urholkning kommer till synes, när varorna skall placeras på världsmarknaden med Sveriges kostnadsläge såsom grund. Det är ändå priset på varan som är avgörande för konsumenten eller grossisten, vem han nu är, när han köper in varan. Den gamla markeringen om svenska produkters överlägsna kvalitet har vi fått tumma på. Andra länder har gått ifatt den svenska produktionen.

Jag lyssnade litet på förre finansministern Strängs resonemang om att han hade talat med den tyske riksbankschefen, som hade förklarat att det inte var bra att Sverige devalverade sin valuta. Jag har talat med

ledande tyska politiker, vilka uttryckte sig sålunda: "Vi tycker inte om det, för det är inte bra för vår del, men vi förstår er situation." Bedömningarna inom den tyska ledningen är alltså litet olika. Självklart kunde tyskarna i denna situation inte tjäna någonting på en svensk devalvering. Men de var så pass ärliga att de förklarade att de förstod vår situation.

Den regel som den tidigare regeringen har bundit sig för och som har varit en norm i valutafrågorna innebär att man inte skall devalvera för att underlätta konkurrensen. Men det är en orimlighet i ett land, som har en regering som tillåter att kostnaderna för produktionen snedvrids så att man på världsmarknaden inte kan konkurrera utan drivas ner på knä i konkurrensen vid försäljning av sina varor.

Att knyta fast vår valuta till den västtyska valutan har bedömts inte kunna gå i längden, därför att tyskarna har fört en helt annan politik, en politik som vi inte är beredda att kopiera. Vilken enskild uppfattning vi än har är vi inte beredda att kopiera den. Vi vet att tyskarna har stoppat all invandring utom invandring från EG. Även invandring från Sverige har därmed stoppats. Tyskarna har skickat hem mängder av gästarbetare. Det är en politik som vi inte har varit beredda att föra.

Genom utskottsarbetet och genom arbetet här i riksdagen har vi med beklämning kunnat konstatera hur svårigheterna har tornat upp sig för varven och rederierna samt för stål-, teko- och gruvbranscherna. Denna utveckling har naturligtvis inte förutsatts av något av de politiska kraftblocken här i landet. Utvecklingen kan inte mötas med vanlig kverulans, och den kan inte heller mötas med slagord på plakat i demonstrationståg.

Jag kommer ihåg från 1960-talet, när vi i det gamla bankoutskottet resonerade om just dessa mer markerade näringsgrenar. En erfaren socialdemokrat yttrade då att vi kunde satsa på den svenska specialstålindustrin, för den kommer att klara sig i alla väder. Vem kunde då tro att de fina specialstålbruken i Mellansverige skulle hamna i det läge som de nu har hamnat i.

Det är klart att nedgången för den svenska konkurrenskraften smärtar oss oerhört, liksom det smärtade mig den gången för några år sedan när det svenska jordbruket var i vad man kan kalla en ganska svår kris och det talades om att man kanske fick skära ner på verksamheten i mycket stor utsträckning.

Det gäller nu att möta konkurrensen på alla de sätt som man kan. Vi hade ju bra förspänt under många år efter andra världskriget, men vi har inte varit tillräckligt aktsamma om fördelarna, om de företag och den grundorganisation för vårt näringsliv som skulle skapa den standard vi traktar efter.

Om man försöker forska i framtiden så finner man att även om vi övervinner dagens kriser så kommer andra sådana att uppstå. En del av de viktigaste råvarorna kommer att ta slut. Det kommer att bli brist på olja, och det har sagts att det kommer att bli brist på uran. Man kan sannernligen inte se annat än att framtidens politiker får fullt upp

att göra med att klara näringslivet och människornas försörjning. De kommer att mötas av svårigheter i lika stor utsträckning som vi gör i dag. Till det kommer att det är ganska svårt att få människorna att förstå att vissa varor inte är tillgängliga för all framtid utan att de kommer att tryta. Den stora allmänheten tycks inte få upp ögonen förrän man står inför problemen mera direkt.

Herr Svanberg nämnde de 400 000 jobben som det har talats så mycket om. Det har talats om dem i valrörelsen och även senare – det har varit annonser om dem de senaste veckorna också. Jag förstår egentligen inte den stora skillnaden mellan socialdemokraternas resonemang och centrens. Socialdemokraterna har sagt: Vi skall skaffa jobb åt alla. Har man sagt att man skall göra det, då har man drivit upp löftet så långt det över huvud taget är möjligt. Vad är det för skillnad, om ett parti nämner en summa som har stått i direktiven för en utredning och säger att det kan vara en lämplig målsättning och det andra partiet säger sig skola skaffa jobb åt alla?

Herr Svanberg talade också om att den borgerliga regeringen sprider en sådan pessimism att det verkar hämmande på företagsamheten och på framtidstron hos det svenska näringslivet. Jag läste ett referat av ett föredrag som Gunnar Myrdal höll i Göteborg i förra veckan, och jag kan inte garantera att föredraget var rätt refererat, men han skulle ha sagt att han trodde knappast att FN och de internationella organen kunde enas om en sådan gemensam kraftsamling att man kunde klara av de kriser inom världsekonomin som tornar upp sig. Han sade t. o. m.: Jag tror att det går åt helvete!

Det är således fler än de borgerliga politikerna som uppmärksammar de här stora problemen. Den nuvarande regeringen säger att det är svårigheter men att man skall försöka att komma ur dem på bästa möjliga sätt. Det gagnar inte saken att fördölja de svårigheter som verkligen finns.

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Fritz Börjesson sade många ting; jag skall inte kommentera dem alla. Det är inte så mycket att säga om hans allmänt fryntliga uppträdande i talarstolen. Han tycker att det mesta är bra och trevligt – ungefär som han är själv. Men han sade ett par saker som jag ändå gärna vill kommentera.

Fritz Börjesson påstod att jag hade sagt att det värsta med den borgerliga regeringen var att den spred pessimism. Ja, det sade jag verkligen, och det står jag för. Jag sade det i det avsnitt av mitt anförande där jag talade om Norrbotten. En av den borgerliga regeringens första åtgärder var att förklara att det fanns ingen framtid för Stålverk 80. NJA skulle inte heller utvecklas för mycket utan borde egentligen stå still där det var. Man har uttryckt sig så om näring efter näring. I dag är man skyldig NJA ungefär 3 500 arbetstillfällen av de 400 000 man har utlovat.

Detta om pessimismen – en sådan har man verkligen spritt.

Det andra som Fritz Börjesson anklagar mig för är detta med de 400 000 nya jobben. Vad är skillnaden, frågar han, mellan "Arbete och trygghet åt alla" och "400 000 nya jobb"? Jo, det är en väsentlig skillnad, eftersom centern går ut och säger: Vi vill skapa 400 000 nya jobb fram till 1980-talet. – Hittills har ni avskaffat 100 000 jobb, så en halv miljon jobb är ni skyldiga svenska folket!

Vi säger att vi vill göra allt vad vi kan för att skapa nya arbetstillfällen inom alla branscher i syfte att ge människorna arbete och trygghet. Vi har väckt mängder av motioner det här året om hur vi skulle försöka jobba med det.

Jag beskyller naturligtvis inte regeringen för att konjunkturen i och för sig förhindrar en del av de 400 000 jobben. Ni går emellertid ut och garanterar 400 000 nya jobb fram till 1980-talet och menar sedan att ni inte avsåg någonting annat än att vi bör göra så gott det går. Ja, men säg det då i Jesu namn och gå inte ut och hävda, i strid mot alla de andra partierna, att ni garanterar 400 000 nya jobb!

Det är en väsentlig skillnad, Fritz Börjesson.

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte kommentera debatten om de 400 000 nya jobben. Men när det gäller stålverket i Luleå, herr Svanberg, så var väl alla experter, som kände till stålindustrins möjligheter och kände till projekten, av den uppfattningen att det var ett alldeles för högt spel.

Jag förstår att herr Svanberg såsom lokalpatriot i Norrbotten naturligtvis skulle finna det glädjande att ha detta företag. Men när vi lyssnade på experterna och tog del av de granskningar som sedan gjordes fann vi att det skulle vara ett högt spel att genomföra uppbyggandet av detta stålverk.

INGVAR SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu börjar det här bli riktigt trevligt, herr Börjesson.

Alla experter var emot Stålverk 80! Ja, det gällde alla de experter som ni med mycken möda valt ut för att få experter som uttalade sig på det sätt som ni ville.

Man beslöt i NJA:s styrelse, med hjälp av chefen där och många andra, att man så att säga skulle lägga upp projektet i form av en trestegsraket. Man skulle först göra den förstärkning som det talats om på 1,8 miljarder för att komma till scratch. Sedan skulle man bygga valsverk för 2 å 3 miljarder. Detta skulle ha varit färdigprojekterat under mars månad i år och skulle följaktligen vara i gång och byggas nu. Sedan, sade chefen för NJA, är jag klar över att Stålverk 80 är ett riktigt projekt, och det kommer därefter i gång om ett år eller något sådant.

Fritz Börjesson menar att detta kommer aldrig att kunna förverkligas. Kom ihåg, herr Börjesson, vad centern sade i diskussionen i maj eller juni 1976, när vi behandlade frågan. Då sade ni: Vi tror inte riktigt på den utformning som Stålverk 80 fått, men vi skall skapa ett metallurgiskt

centrum i Luleå med minst samma antal sysselsatta, alltså 2 300. Det löftet har ni skändligen svikit. I dag talar man om att man skapar ett metallurgiskt centrum i Luleå genom att bygga ut den metallurgiska forskningsstationen med 13 anställda.

Hur är det med de 400 000 nya jobben? Skall ni lösa det på samma sätt överallt? Ni försöker inbilla alla människor att det är någonting sakligt bakom vad ni säger om Stålverk 80. Ni bedömer det så. Men det hade inte kommit ett kilo järn från Stålverk 80 förrän någon gång på 1980-talet, om man hade satt i gång att bygga det.

Jag har varit med om att säga: Bygg valsverk vid NJA först; det tar ett par år. Starta sedan Stålverk 80 – ja, låt oss för resten skipa benämningen Stålverk 80, för något 80 blir det ju inte tal om nu, och i stället tala om en kraftig utbyggnad av råstålsproduktionen vid NJA. Den behöver svensk stålindustri. Vi importerar i dag 55 % av allt det järn vi använder. Framdeles kommer det att bli en ganska bra affär. Det går inte att sälja tackjärnet i dag, och det tror inte heller någon människa på, eftersom det tar fem år att bygga anläggningen. Så det där var ett väldigt dåligt exempel, Fritz Börjesson.

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Exemplet med stålverket tog ju herr Svanberg upp själv, varefter jag gjorde vissa kommentarer.

Jag är medveten om att vi i utskottet fattade beslutet i första omgången, visserligen efter en remiss från kammaren. När vi sedan fick veta litet mer om stålverket drog vi oss tillbaka. Vi minns mycket väl att Statsföretag AB:s chef hela tiden skakade på huvudet med tanke på projektets framtid, men han ville inte lägga sig i striden. Det är klart att den ena experten säger si och den andra så, men slutet blev vad det blev i alla fall.

ROLF HAGEL (–):

Herr talman! Vårt land skakas av den djupaste ekonomiska krisen sedan krigsslutet. Försöken från monopolkapitalet och dess regering att försämra de arbetandes levnadsstandard har på många år inte visats så öppet som nu.

Priserna på mat och andra dagligvaror stiger i våldsam takt. Höjningarna när det gäller livsmedel uppgår till drygt 15 % under årets åtta första månader.

Regeringen har verksamt bidragit till denna utveckling dels genom nedskrivning av den svenska kronan, dels genom höjningen av moms från 15 till 17,1 %.

I takt med inflationen ökar också arbetslösheten. Beräkningar tyder på att det kommer att finnas ca 125 000 registrerade arbetslösa i vinter. Vi vet dessutom att det reella antalet arbetslösa är flerdubbelt större.

Regeringen och monopolkapitalet söker göra gällande att arbetslösheten och prisutvecklingen endast kan klaras genom att de arbetandes lev-

nadsstandard sänks och företagens lönsamhet ökas. Krisens bördor skall alltså bäras av det arbetande folket.

Men verkligheten kommer att visa att regeringens krispaket och storföretagens krav på bättre lönsamhet på de arbetandes bekostnad inte kommer att avhjälpa denna kris. Detta är endast ett försök att utnyttja krisen för att pressa ned levnadsstandarden på alla samhällslivets områden och för att man själv skall kunna gå stärkt mot nya ekonomiska äventyr.

Den kris vi befinner oss i är inte på något sätt en isolerad företeelse; den gäller inte enbart vårt land. I den kapitalistiska delen av världen beräknas i dag ca 20 miljoner gå arbetslösa, varav ungefär hälften är unga människor. Krisen är alltså ett uttryck för en allt djupare överproduktion. Den ekonomiska tillväxten i det kapitalistiska världssystemet har minskat, de flesta länder lider av ett kraftigt underskott inom utrikeshandeln, industrins kapacitetsutnyttjande har successivt sjunkit, massarbetslösheten har blivit en permanent företeelse och inflationen ligger på en hög nivå. Nedskärningar inom den sociala sektorn hör också till bilden i hela den kapitalistiska världen.

De traditionella metoderna att möta de återkommande kriserna blir allt verkningslösare. Den konjunkturpolitik som utformats såväl i vårt land som i andra länder sedan 1930-talet och som bygger på statens ökade roll klarar inte längre målet att dämpa krisens effekter. Det myckna talet om att vårt samhälle skulle besitta styrmekanismer för att lösa de cykliska kriserna inom kapitalismen framstår alltmer som en reformistisk verklighetsflykt.

Det internationella storkapitalet kräver att krispolitiken attackerar de arbetande människornas levnadsstandard och samtidigt stärker monopolens ställning och vinster. I de nordiska länderna, oavsett om de har borgerlig eller socialdemokratisk regering, har politiken många gemensamma drag.

För det första utformas en åtstramningspolitik som riktar sig mot den arbetande befolkningen. Köpkraften beskärs och inkomstpolitiken fördjupar ingreppen i lönekampen för att uppnå reallönesänkningar.

För det andra överförs ekonomiska resurser ur statsbudgeten till exportmonopolen för att höja deras vinster och lönsamhet.

För det tredje utformas olika sparprogram för statsbudgeten, innebärande en urholkning av uppnådda reformer och stopp för fortsatt reformverksamhet.

För det fjärde ökar militariseringen i Norden samtidigt som NATO genom sin strategi åsyftar att öka sin offensiva krigspotential i framför allt Norge.

För det femte är högeroffensiven i de nordiska länderna ett faktum dels genom ren konfrontationspolitik, som väl kan illustreras med SAF:s första kongress och organisationens utspel i avtalsrörelsen, dels genom försöken att binda upp arbetarrörelsen till ett borgerligt krisprogram.

För det sjätte förekommer en utveckling mot ett samarbete mellan de nordiska länderna på ett överstatligt plan under statsmonopolistiska

Nr 16

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

former. Ett exempel på detta är inrättandet av Nordiska investeringsbanken.

Men alla dessa åtgärder leder inte till en stabil återhämtning ur de cykliska kriserna i kapitalismen. Och den internationella ekonomiska krisen visar nu tydligt svagheten i hela systemet för statsmonopolistisk reglering av ekonomin.

Men det finns anledning att peka på att den kris vi befinner oss i inte är världsomspännande – den omfattar endast de kapitalistiska länderna. Mot det kapitalistiska systemets kriser och instabila situationer står i dag det socialistiska världssystemet och den reella socialismens alternativ. Ett alternativ som bygger på planerad ekonomi och en produktion för folkets behov, där man har fasta priser och där arbetslöshet är ett okänt begrepp.

Som en kontrast till krisen i Sverige kan exempelvis ställas utvecklingen i DDR, där nationalinkomsten 1976 ökade med 3,7 % och där man för 1977 beräknar en ökning till 5,5 %. År 1976 ökade industriproduktionen med 5,9 % och den beräknas öka under innevarande år med 5,1 %.

Mot den socialistiska delen av världen bör en större del av vår handelspolitik inriktas. Genom stabila priser och en fast valutakurs hos de socialistiska länderna kan ett stabilt handelsutbyte planeras på längre sikt, inte enbart inom råvarusektorn utan även på det teknologiska området, inom verkstads- och processindustrin.

Sverige har också goda möjligheter genom sin neutralitetspolitik och ett allmänt högt anseende inom utvecklingsländerna att utveckla bilaterala handelsavtal inom råvarusektorn och samarbete inom ramen för dessa länders utvecklingsprogram. Den bärande principen bör här vara jämbördighet och ömsesidiga fördelar.

Men en sådan inriktning av vår handelspolitik förutsätter en brytning med den politik som i dag drivs av monopolen och av den borgerliga regeringen och som syftar till samordning inom Tioklubben, OECD och Internationella valutafonden.

Från vårt håll säger vi nej till den nuvarande krispolitiken. Vi säger nej till nedskuren köpkraft hos löntagarna, nej till reallönesänkningar och lönestopp och nej till reformstopp och offentlig sparpolitik.

Dessa ställningstaganden gör vi av följande skäl:

Regeringens kris- och åtstramningspolitik överför bördan av de ekonomiska svårigheterna på den arbetande befolkningen.

Den angriper inte orsakerna till ekonomiska kriser.

Den syftar till att försvara monopolens krav på höga vinstmarginaler.

Den påskyndar fortsatt monopolisering och centralisering av kapitalet.

Denna politik är inget verktyg för att angripa arbetslösheten i Sverige utan försämrar sysselsättningen i vissa betydande industrisektorer.

En monopolvänlig åtstramningspolitik innebär en fortsatt stagnation i produktionen i synnerhet inom den hemmamarknadsbaserade industrin, bibehålllet lågt kapacitetsutnyttjande och en försämring av sysselsättning-

en.

Arbetarpartiet kommunisterna menar att de åtgärder som skall vidtas måste inriktas på att sätta produktionshjulen i gång – och därmed på ökad sysselsättning, förstärkt reformverksamhet, ökad inhemsk efterfrågan, ingripanden för att stoppa inflationen samt ökade resurser för stat och kommun. Detta kan åstadkommas genom

- förbättring av köpkraften,
- totalt och varaktigt prisstopp,
- avskaffande av momsen,
- inga hyreshöjningar under 1978,

förstärkning av den socialpolitiska verksamheten genom höjning av barnbidragen, pensionerna och studielånen,

ökade resurser till hälso- och sjukvården som dels förbättrar vården, dels främjar sysselsättningen och arbetssituationen,

kraftigt ökade investeringar inom bostadsbyggandet med betoning på flerfamiljshus, barndaghem och annan social service,

utformning av ett program som angriper inflationen genom ingrepp mot monopolprissättning och spekulation, kapitalexport och militäranslag,

en ny skattepolitik som minskar skattetrycket för löntagare, barnfamiljer och låginkomsttagare och skärper skattetrycket för arv, förmögenheter och spekulationsvinster samt skärper bolagsskatten genom en förändring av aktiebolagslagen och ett stopp för skatteflykt – den nuvarande övervältringen från stat till kommun med åtföljande rekordstora kommunalskattehöjningar måste stoppas,

åtgärder för att stoppa kapitalexport och valutautflöde.

Stora summor skulle också kunna lösgöras för nyttiga ändamål genom nedskärning av militärutgifterna. Vårt lands försvarspolitik bör inriktas på att förstärka neutralitetslinjen och göra Sverige till en aktiv kraft i den internationella kampen för fred, avspänning och varaktig nedrustning. Flygplansprojektet B3LA sägs kosta över 8 miljarder under en femårsperiod.

Herr Ahlmarks "gigantiska" – enligt hans egen uppfattning – arbetsmarknadssatsning, som skall ge 30 000 jobb, beräknas kosta 2 miljarder. Man skulle kunna få många nya jobb genom att helt spola detta flygplansprojekt.

Så några ord om den aktuella energidebatten. Arbetarpartiet kommunisterna utgår från det faktum att Sveriges beroende av olja snabbt måste brytas. De multinationella bolagens rovdrift har inneburit att bristsituationen ligger mycket nära i tiden. *Landets energiförsörjning måste planeras på lång sikt*, och oljan kan varken ur tillgångsaspekt eller utifrån ekonomiska bedömningar vara framtidens energikälla.

För vårt land återstår tre alternativ: vattenkraft, kol och uranbaserad kärnkraft. Ur befintliga vattenkraftverk kan man utvinna mer energi genom ombyggnader och effektivisering, men detta kommer ändå inte att täcka behovet. Ur miljösynpunkt finns det all anledning att spara

de få återstående outbyggda älvarna.

Att ersätta oljan med kol är av många skäl inte något alternativ.

Kvar står alltså uranbaserad kärnkraft tills fusionskraften blir en realitet. Vår uppfattning är att landet bör utnyttja sina tillgångar på uran och att den bör brytas i statlig regi. Inom landet finns också en väl utvecklad reaktorindustri liksom duktiga kärnfysiker och tekniker.

Landsorganisationen och TCO har krävt att 1975 års beslut om de 13 reaktorerna skall genomföras. Vi stödjer dem i denna uppfattning, samtidigt som vi betonar vikten av att arbetarrörelsen mobiliseras så att hela denna energikedja blir statlig och ställd under verkligt demokratisk kontroll.

ERIK HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Den debatt som vi hittills i dag har fört här har i allt väsentligt berört de näringspolitiska frågorna. Detta är väl också ganska naturligt, eftersom sysselsättningen i dagens läge måste betraktas som en ytterst angelägen fråga, då vi måste öka vår export och då vi måste se till att hjulen hålls i gång i våra företag.

Bakgrunden till dagens ekonomiska situation i Sverige är enligt min uppfattning i korthet bl. a. följande.

I fjol höst drabbades vårt land av den internationella krisens fulla kraft, samtidigt som den nationella kris som byggts upp under flera års olycklig utveckling av samhällsekonomin började få sina verkningar. Det kan ju gå relativt hyggligt att producera och sälja när det finns en internationell efterfrågan, även om vårt kostnadsläge är högt. Men det går inte att konkurrera med världens högsta kostnadsläge och med sjunkande produktivitet när hela industrivärlden har arbetslöshet och sviktande ekonomi.

Jag läste häromdagen att någon sagt att slagord tagit död på fler människor än världshistoriens alla naturkatastrofer. Herr talman! Det ligger nog något i detta konstaterande, alldeles speciellt om vi omvandlar problematiken till dagens samhälle och till dagens svenska näringsliv. För några år sedan präglades slagordet övervinster, och den näringspolitiska debatten här i landet rörde sig mycket kring den fiktionen. Ordet övervinster var som alla i dag förstår ett begrepp utan täckning; dessa vinster behövdes verkligen för företagets fortsatta motståndskraft mot dåliga tider. Men debatten om övervinster ledde till en snedvridning av hela avtalsrörelsen. Lönekraven blev mycket höga just till följd av övervinstdebatten. Hela debatten var en psykologisk krigsföring mot näringslivet och mot företagen, vilkas försvarskraft gentemot kraven minskades drastiskt.

Den psykologiska krigsföringen satte företagarna i underläge – och så gick det som det gick. Vi började totalt sett att betala världens högsta löner, samtidigt som den indirekta beskattningen av företagen genom den allmänna löneskatten och allehanda sociala avgifter, till ändamål som inte direkt hade med näringslivet att göra, ständigt höjdes av en

regering som försåg svenska folket med ett annat slagord, nämligen att "arbetsgivaren betalar". Detta blev grunden till den nationella ekonomiska krisen, och sedan kom också, som jag nyss sade, den internationella.

När sedan den nya regeringen trädde till måste den därför göra den ena brandkårsutryckningen efter den andra för att klara sysselsättningen i en hårdnande ekonomisk situation och ett allt besvärligare ekonomiskt klimat.

Subventioner och stödåtgärder sattes in.

Personligen har jag den uppfattningen, att det skulle ha varit till än större nytta för svensk företagsamhet om de pengar som nu används för att rädda sysselsättningen hade gått till att öka vår konkurrenskraft genom en – åtminstone tillfällig – sänkning av löneskatter som belastar företagsamheten, särskilt de mindre och medelstora arbetsintensiva företagen. Men regeringen bedömde det tydligen så, att situationen var alltför akut för att den skulle kunna sätta in åtgärder som inte omedelbart skulle ge effekt. Man föredrog att ta till andra metoder, och det innebar bl. a. att vi lämnade valutasamarbetet inom den s. k. ormen och devalverade kronan med officiellt 10 %.

Detta har hårt kritiserats under senare tid. Också i dagens debatt har det kritiserats, bl. a. av olika medlemmar i den förra regeringen. Enligt mångas uppfattning var emellertid devalveringen en nödvändig åtgärd. Genom vår bindning till den tyska marken i valutaormen hade den svenska kronan blivit starkt övervärderad i förhållande till andra viktiga valutor. Man kan nämna schweizerfrancen, den japanska yenen, USA-dollarn m. fl. Ett fortsatt samarbete i valutaormen skulle alltså ha fått samma effekt på vår konkurrensförmåga som löneskatterna.

Herr talman! Utan tvivel har devalveringen redan haft en viss positiv effekt för exportindustrins konkurrenskraft. De uttalanden som har gjorts under senare tid, speciellt från de stora exportföretagen, talar sitt tydliga språk. Men fortfarande är arbetslösheten här i landet för hög, även om den internationellt sett är synnerligen låg.

Inte mindre än 42 000 ungdomar går i dag utan arbete, samtidigt som många enskilda företagare skulle kunna bereda en stor del av dessa unga människor arbete om inte rent diskriminerande lagar lade hinder i vägen. Den utformning lagtexten har i dag har resulterat i att möjligheter till s. k. provanställning endast föreligger i de fall, då överenskommelse här om träffats genom centrala kollektivavtal mellan s. k. huvudorganisationer. Sådana överenskommelser har inrymts i några kollektivavtal, men jag vill framhålla att de tillämpas ytterst restriktivt.

Det finns en formell möjlighet att provanställa exempelvis ungdomar utan tidigare arbetserfarenhet. Men, herr talman, sådana möjligheter står inte till buds för de mer än 80 000 småföretagare, jordbrukare undantagna, som står obundna av kollektivavtal. Redan vid remissbehandlingen av lagförslaget påpekades det ovärdiga i att svensk lag utformas på ett sådant sätt, att den direkt diskriminerar företagare och deras medarbetare som står utanför den trots allt frivilliga anslutningen till arbetsmarknadens

organisationer. Vi har ju i vårt land fortfarande den friheten för både företagare och anställda att den som vill kan gå med i en organisation, och den som inte vill skall kunna stå utanför.

Nu har regeringen tillsatt en utredning som skall se över lagen om anställningsskydd, och det är nog bra. Jag skulle emellertid vilja ge den utredningen ett gott råd: Lägg snarast fram ett förslag så att rätt till provanställning, förslagsvis under maximalt sex månader, alltid föreligger! En sådan förändring skulle säkerligen positivt påverka de mindre företagen att provanställa yngre medarbetare. I vart fall borde denna provanställningsrätt föreligga när det gäller människor som tidigare inte varit yrkesarbetande eller som inte kan uppvisa betyg från anställning. En sådan åtgärd skulle dessutom medföra att den synnerligen allvarliga situationen beträffande ungdomsarbetslösheten förbättrades. Jag har, herr talman, under senare tid träffat åtskilliga småföretagare, t. ex. hantverkare, som gärna skulle vilja provanställa ungdom, men eftersom de inte har kollektivavtal vågar de inte göra det. Detta förhållande tycker jag är beklagligt. Här bör en förändring ske, inte minst för ungdomens skull.

Som en av företrädarna för egenföretagarna vill jag ha sagt att vi från vårt håll hade hoppats att en förändring av lagen om anställningsskydd skulle ha kommit i samband med den aviserade småföretagarpropositionen, som skall läggas på riksdagens bord den 10 november. Men där kommer tydligen att föreslås en rad andra förbättringar för de mindre och medelstora företagen.

Herr talman! På ett område finner jag dock anledning till oro, och det gäller förmögenhetsskatten. Enligt försljudanden skulle de minsta familjeföretagen få vissa lättnader. Ett normalt familjeföretag med ca 2 miljoners värde – det är inte så mycket pengar i vår tid – skulle t. ex. få en skattelättnad på ca 108 000 kr. Men från 2,8 miljoner och uppåt skulle förslaget inte innebära några som helst förändringar. Och det är ju oftast inom den gruppen av familjeföretag som det hårdaste trycket finns. Det är de familjeföretagen som vi så väl behöver i det här landet i dag för att jobben skall behållas, och det är de företagen som tvingas sälja eller i många fall lägga ned sin verksamhet.

Det är därför som vi i dag från företagarnas sida säger: Ta ett rejält grepp om hela den här problematiken och inför ett system som rejält sänker beskattningen på det kapital som arbetar i familjeföretagen! Och inför ett system som håller inflationen stängin, dvs. som är varaktigt! Det system som enligt tidningsreferaten nu är aktuellt blir ju bara ett provisorium. Om några år har inflationen hunnit i kapp, och då står vi där med problemen igen.

Herr talman! En annan fråga som är värd uppmärksamhet i dag gäller den hårda kritik som riktas mot det enskilda näringslivet i vårt land. Inom loppet av några veckor har krav rests på bl. a. etableringskontroll för frisörsalonger och bilverkstäder. Senast häromdagen handlade det om kontroll vid etablering inom livsmedelshandeln.

Vem är det som drabbas av sådana här intrång? Jo, till sist blir kon-

sumenten lidande av etableringsförbud och auktorisationskrav. Det fina och väl beprövade system som vi har tillämpat bl. a. här i Sverige och som heter marknadshushållning – som väsentligt bidragit till att vi trots de hårda tiderna har en levnadsstandard som är bland de högsta i världen – tål inte hur mycket som helst. Det får inte slås sönder av diverse socialiseringar, regleringar och byråkratiska påfund. Man kan inte bara få ut allt det goda av en marknadsekonomi om man inte också tillåter den att arbeta med en viss frihet.

Jag vet att det finns starka krafter i vårt samhälle som förespråkar planhushållning. Denna uppfattning har bl. a. från denna talarstol en tidigare talare gett uttryck för alldeles nyss. Det görs också med allehanda sköna motiveringar, men bakom dem alla ligger tanken att de styrande och byråkraterna bättre än de enskilda människorna, konsumenterna, vet vad enskilda människor skall efterfråga.

Vi har, herr talman, på mycket nära håll sett resultatet av sådana ekonomiska system. Låt oss ta varning och lärdom av det när vi diskuterar ytterligare regleringar och intrång i vårt lands näringsliv!

GÖRDIS HÖRNLUND (s):

Herr talman! År 1965 arbetade i det närmaste 90 000 personer inom textil- och beklädnadsindustrin. Vid utgången av 1976 fanns ca 46 000 personer kvar. I nuläget rör det sig om ca 40 000.

Mer än en tredjedel av branschen är koncentrerad till södra delen av Älvsborgs län, dvs. Boråsregionen. 65 % av industrisysselsättningen i denna region med nära 200 000 invånare finns inom tekoindustrin. Det är naturligtvis med stor oro som vi upplever den snabba nedgången av sysselsättningen inom branschen. De tekoanställda har knappast upplevt någon trygghet i sysselsättningen under de senaste åren. De regionala problemen har ytterligare skärpts och enbart under 1970-talet har ca 10 000 arbetstillfällen inom teko försvunnit i Boråsregionen, varav över 6 000 i Borås kommun. Enligt länsstyrelsens prognoser kommer ytterligare 7 000 tekojobb att försvinna inom regionen fram till 1980.

Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att den utredning som nu har lagt ett förslag om en statlig tekodivision förutsätter att 1 500–2 000 jobb skall försvinna av de totalt 5 000 som i dag finns i de berörda företagen. Eftersom de stora nedskärningarna skall ske inom Eiser och Algots får man förutsätta att det blir sysselsättningen i Borås kommun som kommer att drabbas hårdast. Redan nu är arbetsmarknadsläget i Borås så alarmerande att det klart kan konstateras att vi inte tål några fler smällar. En förutsättning för tillskapande av ett statligt företag borde också rimligtvis vara att rädda så mycket som möjligt av sysselsättningen och inte att snabbt försöka att bli av med så många anställda som möjligt. Av regionalpolitiska skäl och av sysselsättningskäl kan vi naturligtvis inte acceptera en sådan utveckling. Men också från beredskapspolitiska synpunkter är det ett högst tvivelaktigt handlande att banta ned två av de största företagen i branschen, samtidigt som många av oss är helt

klara över att gränsen är nådd när det gäller att kunna upprätthålla en tillfredsställande beredskapsproduktion.

Det nya krispaketet för teko innehåller knappast några nyheter. Det är bra att det sker en förlängning av de stödåtgärder som vi förut beslutat om. Det är bra att man kommer att införa vissa importrestriktioner när det gäller importen från lågprisländer som tillämpar barnarbete och ut-suger arbetskraften till det otroliga.

Men det som saknas är framför allt de mer långsiktiga åtgärderna. Fortfarande kommer de anställda att få känna otrygghet. Man vet inte mycket om framtiden. Industriministern tycks ju också känna samma osäkerhet. Enligt pressreferat kan han inte uttala sig om branschens framtid. Vad som behövs nu är en klart fastställd nivå för den framtida beklädnadsindustrin, vilket också har krävts av Beklädnadsarbetareförbundet och SALF i en skrivelse till regeringen. Det är hög tid att regeringen griper sig an arbetet med ett långsiktigt program för tekoindustrin, medan det finns någonting kvar över huvud taget att diskutera.

Äldrestödet kommer nu att förlängas och 15-kronan blir 20 kronor. Det är naturligtvis bra att det sker en förlängning. AMS har begärt det. Höjningen kan ju också vara motiverad. Men det finns starka skäl att kritisera det sätt på vilket detta stöd fungerat hittills.

I går hade ett av våra större tekoföretag bolagsstämma, och man beslöt att höja utdelningen med 1 krona till 7:30 kr. per aktie. I årsrapporten för 1976/77 redovisar man ett resultat som är 6 % bättre än föregående år, och man redovisar höga vinster. Företaget uppger att tillgången på likvida medel är god osv. Samtidigt med den höjda utdelningen förutser styrelsen en avsevärd försämring av koncernresultatet för nästa år. Man bedömer dock att försämringen av överskottet kan bli av måttlig karaktär, om de "betydande statliga stöden inräknas i årsresultatet". I nästa andetag talar man om att de beslutade stödåtgärderna inte kommer att kunna hindra en krympning av produktion och antal anställda.

Enligt min mening är det en underlig moral som detta företag företräder. Först lapar man i sig tekostödet, sedan höjer man utdelningen och så avskedar man arbetskraften. Företagets VD tar enligt tidningsuppgifter ut 15 kr. i timmen i äldrestöd trots en taxerad inkomst på nära 300 000 kr. om året. Han är f. ö. inte ensam bland tekodirektörerna om detta. Det är också avslöjande när företaget redovisar att en inte oväsentlig del av försäljningen inom tekosektorn utgörs av handel med inköpta färdigvaror och att en ännu större del baseras på bearbetning av importerade halvfabrikat. Det statliga stöd som man i så hög grad utnyttjar inom företaget används således inte primärt för att klara sysselsättningen i vårt eget land. I stället medverkar man till en ännu snabbare utslagning av svensk teko genom egen import.

När sysselsättningsbidraget till teko behandlades i riksdagen under våren riktade vi från socialdemokratiskt håll en rad invändningar mot utformningen av det föreslagna stödet. Vi vände oss framför allt mot den generella utformningen och föreslog att stödet endast skulle komma de

företag till del som behöver det för att undvika väsentliga sysselsättningsminskningar. Däremot ansåg vi att stödet inte borde utgå till välkonsoliderade företag eller företagsenheter i vinstgivande koncerner. Vi föreslog därför att som särskilt villkor för stöd bör gälla att det beviljas först sedan företagets ägare beslutat inställa eller väsentligt reducera utdelning av vinst i stödföretaget, eller i förekommande fall i övriga företag i koncernen. Vi ansåg det inte heller rimligt att lönestödet skulle utgå även för personal som är verksam med import av tekovaror, och föreslog att stödet schablonmässigt skulle minskas för sådana företag. Avsikten var att sysselsättningens upprätthållande här hemma skulle premieras men inte importörerna. Nu upplever vi att rena handelsbolag får sysselsättningsstöd till de anställda.

Fallet med företaget som höjde utdelningen i går belyser i allt väsentligt att de farhågor som uttalades från vårt håll vid införandet av 15-kronan var och är relevanta. I detta fall finns alla komponenterna med, nämligen: vinsten som ökas ytterligare genom statsbidrag, den höjda utdelningen, man tar ut fullt lönebidrag trots den stora importandelen, högavlönade direktörer tar emot lönesubventioner från skattebetalarna, man vill samtidigt minska antalet anställda trots att man räknar med vinst även nästa år genom det statliga stödet. Löntagarna – alltså de anställda – skall dra åt svängremmen men inte aktieägarna.

I en tidningsartikel för några dagar sedan kunde vi läsa: "Företaget blomstrar men får bidrag ändå." Det gällde ett annat tekoföretag, och det var ägaren själv som konstaterade att företaget inte behövde lönesubventionerna men att man naturligtvis gärna tog emot dem ändå. Jag skulle kunna ge fler exempel, herr talman, av det här slaget.

Nu förlängs alltså stödperioden, och stödet ökas. Mot bakgrund av de många varslon inom teko och den besvärliga situation många företag inom branschen brottas med behövs detta stöd. Men det kan inte vara rimligt att strö ut bidrag för att ytterligare öka ägarnas vinster med skattemedel, utan avsikten med bidragen bör vara att man skall klara sysselsättningen. AMS, som krävt en förlängning av stödet, har också föreslagit skärpta bestämmelser. Om några sådana finns med i propositionen vet jag inte, eftersom jag ännu inte fått den i min hand. Men det finns anledning att misstänka att det även i fortsättningen kommer att utgå stöd till företag som stoppar vinsten i fickan i stället för att ge de anställda en tryggare framtid. Om så är fallet kommer vi naturligtvis att reagera.

När Per Ahlmark i valrörelsen körde med sin slogan Sociala reformer utan socialism förstod jag inte riktigt innebörden, det skall jag erkänna. Men med de erfarenheter jag numera har när det gäller tekostödet förstår jag att han avsåg att skapa sociala reformer för kapitalisterna.

Arbetsmarknadsministern har i övrigt fått en hel del beröm för det sysselsättningspaket som aviserats, och det har framhållits att han i stort sett följt det förslag som AMS har lagt. Nu är väl Per Ahlmark den i regeringen som kanske behöver det beröm han kan få, men låt mig konstatera att på en rad viktiga punkter har arbetsmarknadsministern

frångått AMS förslag. Det gäller den personalförstärkning som med dagens belastning i hög grad är motiverad. Där prutade regeringen från 200 till 150 aspiranter. Besparingen rör sig om någon miljon.

Utbildningen ville styrelsen utöka och ge ungdomarna ett rejält stöd. Vi föreslog KAS – utan KAS-prövning – plus 10 kronors stimulans för alla ungdomar under 20 år som går i arbetsmarknadsutbildning. Det förslaget tog alltså inte regeringen, och det ter sig unikt med hänsyn till tidigare uttalanden om ungdomsgarantin.

När Per Ahlmark i dag tänker på sina yviga tal och löften om ungdomsgarantin måste han – det är jag övertygad om – känna sig som katt på hett plåttak. Över 40 000 ungdomar är arbetslösa, och nu hör vi inte talas om någon garanti längre.

När det gäller utbildningen föreslog arbetsmarknadsstyrelsen att bidrag skulle utgå med 25 kr. i timmen för permitteringshotad personal som fick yrkesinriktad utbildning. Här har regeringen prutat från föreslagna 960 timmar till 480.

I fråga om kommunala beredskapsarbeten yrkade AMS på en höjning av normalbidraget från 33 till 50 %. Regeringen avvisar inte förslaget men vill själv fatta beslut om sådana höjningar i varje enskilt fall. Förmodligen har man inte klart för sig vilken administrativ belastning det innebär för kanslihuset om sådana ärenden – även de som länsstyrelsen beslutar i – skall avgöras i regeringens kansli. Eller är detta ett utslag av centerns berömda decentraliseringstänkande?

När det gällde det 75-procentiga sysselsättningsbidraget hade AMS en rad förslag till förändringar. Utgångspunkten var att företagen enligt lag är skyldiga att ha en sådan framförhållning att man kan klara sysselsättningen under varsel tiden. Det 75-procentiga bidrag som regeringen konstruerat kan man gå in med redan under varsel tiden och därmed avlyfta företagen det ansvar de har enligt lag. Styrelsen ville i stället för bidrag ha en konstruktion med lån som skulle utgå först efter det att varsel tiden utlöpt. Vi menar, här liksom när det gäller tekostödet, att det är orimligt att ösa in miljarder av skattemedel i företag som i en konjunkturuppgång kanske kommer att göra goda vinster. Genom lån, som kan avskrivas om så behövs, kan man styra pengar till de företag som verkligen behöver stödet, medan vinstgivande företag bör återbetala pengarna när konjunkturerna förbättrats. Men tyvärr avvisades detta förslag av regeringen.

Vi ville också att investeringsavgiften på oprioriterade byggen skulle upphöra, men regeringen föreslår i stället att man skall kunna ge dispens.

Regeringen har alltså på en rad viktiga punkter förbigått arbetsmarknadsstyrelsens förslag, vilket jag anser bör klargöras.

Som en kuriositet och ett bevis på hoppigheten och bristen på konsekvens i det borgerliga lägret vill jag också påpeka att AMS när det gällde beredskapsarbetena förordade en inriktning mot ungdomar och kvinnor, som ju utgör den dominerande delen av alla arbetslösa. Samtidigt förutsåg styrelsen ett ökat behov på vägsidan och föreslog en höj-

ning av vägramen med 100 milj. kr. Nu har regeringen ökat den till 300 miljoner, och det är verkligen en från politisk synpunkt intressant sak, eftersom ökningen exakt motsvarar de 200 miljoner som vägverket och AMS tidigare fick av konjunkturskäl men som den dåvarande oppositionen förde över till det ordinarie vägaslaget. Nu tycks alltså ordningen från den socialdemokratiska regeringstiden bli återställd.

Låt mig till sist notera att det skett en tillnyktring från de borgerligas sida när det gäller att beräkna arbetslösheten. Hur många gånger har inte borgerliga politiker i denna kammare – men kanske ännu oftare i buskpropagandan – räknat alla som går i arbetsmarknadsutbildning, som har beredskapsarbete, praktikjobb, jobb i skyddad verkstad, arkivarbete m. m. som arbetslösa! Vid dessa tillfällen har man sagt att den socialdemokratiska arbetsmarknadspolitiken varit misslyckad. Nu blev jag nästan rörd när jag hörde Per Ahlmarks pedagogiska redogörelse här i dag för värdet av arbetsmarknadsutbildning m. m. Tänk om vi socialdemokrater i dag skulle använda de borgerligas räknasätt – då skulle arbetslösheten beröra ca 270 000 personer! Men vi har aldrig räknat på det sättet och kommer inte heller att göra det. Jag vill i alla fall, herr talman, starkt understryka att jag hoppas att borgerliga politiker skall fortsätta att räkna som Per Ahlmark gjorde i dag.

MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! Vi upplever f. n. den längsta och djupaste lågkonjunkturen sedan 1930-talet. Jag har en känsla av att detta har sagts åtskilliga gånger i denna kammare i dag. Väntan på konjunkturuppgången, som enligt mångas utsago snart skulle vara här, har förblivit en oviss väntan.

I den allmänpolitiska debatten för ett år sedan sade Olof Palme bl. a.: "Det är ett rikt land med hög sysselsättning, sunda statsfinanser och en stark ekonomi som de borgerliga övertar." Det upprepade han faktiskt inte i dag.

Den nya regeringen, som från första dagen har brottats med stora problem för att klara sysselsättningen och där det ena arbetsmarknadspolitiska paketet efter det andra på åtskilliga miljarder har satsats, kan nog inte skriva under på sanningshalten i Olof Palmes påstående.

Samma dag, den 27 oktober 1976, talade Gunnar Sträng om för oss alla fåkunniga här i kammaren att konjunkturen stadigt är på väg uppåt och att exporten såg ut att bli en expansiv faktor under 1977 och 1978. Vi har sett hur litet sanning det låg i de frejdiga uttalandena. Ingvar Svanberg talade om alla som missbedömde konjunkturerna – han kunde kanske också ha talat om den här konjunkturbedömningen.

De viktigaste och mest diskuterade frågorna under hela riksdagsåret 1976/77 gällde sysselsättning, arbetsmarknadspolitik, ungdomsarbetslöshet och obalansen mellan vår export- och importmarknad, våra förlorade marknadsandelar och kostnadsläget på svenska varor. Och det, mina vänner, fortsätter under detta riksdagsår att vara den viktigaste och mest brännande problematiken – och givetvis med all rätt. Man kan inte ens

Nr 16

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

från socialdemokratiskt håll längre avfärda det hela som en borgerlig myt.

Förvisso har regeringen gjort och fortsätter att arbeta med arbetsmarknadspolitiska insatser som saknar motstycke i vårt land under någon tid för att komma till rätta med näringsliv och arbetsmarknad. De senaste åtgärderna i ett tiopunktsprogram som lades fram den 3 oktober av arbetsmarknadsministern Per Ahlmark, då två miljarder kronor satsas 1977/78 för att möta en växande arbetslöshet, kommer helt säkert att få en utomordentlig betydelse inom många områden.

I vissa delar av landet är problemen på arbetsmarknaden speciellt stora, och jag vill här något belysa Blekinge läns situation. Svårigheterna i länet är inte nya. Under en period mellan 1950 och 1965 förlorade länet 4 500 arbetstillfällen på grund av minskning av sysselsättningen vid marinen, marinverkstäderna och kustartilleriet. Trots att länet då åderläts på ett så stort antal arbetstillfällen med staten som arbetsgivare fick länet inte någon del av den utlokalisering av statliga verk som i ett senare skede inleddes. Då hade vi en socialdemokratisk regering som borde ha haft ansvar för den kris på arbetsmarknaden som ett litet län utsattes för.

Under första halvåret 1977 minskades Blekinge läns befolkning med 218 personer. Man kan tycka att det inte är så märkvärdigt, men det är just vad det är. Blekinge är det enda län vars befolkning har minskat under 1977. Befolkningsutvecklingen i länet har sedan år 1969 legat klart under riksgenomsnittet. Länet har också ett mindre differentierat näringsliv än genomsnittet i riket.

Med den nya småföretagsproposition som skall läggas fram kan man hoppas på nyetableringar och expansion hos små och medelstora företag inom länet.

Det är nödvändigt för den framtida tryggheten för sysselsättningen i länet att de stora konjunktürkänsliga företagen kompletteras med små och medelstora företag inom länets alla fem kommuner.

Samtidigt behöver Blekinge län ett ökat utbud av högskoleutbildning. Länet har klart minst av eftergymnasial utbildning om man jämför med de övriga sydliga länen. Detta medför en sned åldersstruktur, då många ungdomar måste lämna länet under utbildningstiden och sedan har små utsikter att återvända, eftersom möjligheterna att få ett arbete som svarar mot utbildningen är mycket begränsade i Blekinge län.

Antalet invånare i icke förvärvsarbetande åldrar, 65 år och uppåt, har ökat med 7 100 personer under perioden 1966–1975, medan antalet invånare i åldrarna 15–64 år har minskat med 900 personer.

Under perioden 1976–1981 väntas 1 700 arbetstillfällen försvinna inom industrin enligt länsstyrelsens beräkningar. Detta motsvarar den ökning av sysselsättningen som skedde under perioden 1970–1975.

Länets beroende av ett fåtal stora företag gör det också extra känsligt i en lågkonjunktur som den vi nu upplever. Jag vill här nämna Volvo Olofströmsverken. Karlskronavarvet, L M Ericsson och Uddcomb.

I Karlskronavarvet och Uddcomb har staten ett speciellt ansvar, och

där är det av stor vikt att slå vakt om det speciella kunnande som här finns representerat. Det är nödvändigt för Karlskronavarvet att få behålla produktivitet och effektivitet när det gäller leveranser till den svenska marinen. De aviserade minjaktfartygen bör snarast byggas, och den tillsatta arbetsgruppen vid Karlskronavarvet kommer väl också att undersöka nya civila verksamhetsområden.

I motionen 1976/77:139 om vissa varvsfrågor pekar jag och min medmotionär på åtskilliga tänkbara projekt, både militära och civila, bl. a. en satsning på ett svenskt havsforskningsfartyg. Den samhällsekonomiska kostnaden blir låg, om man den vägen kan undvika en ytterligare arbetslöshet i Karlskronaregionen och därmed spara arbetsmarknadsinsatser.

Inom Uddcomb har staten ett speciellt ansvar. Där har man som statlig arbetsgivare medverkat till en stor folkomflyttning från Värmland till Blekinge. Nu är ca 160 människor varslade om uppsägning, och staten måste slå vakt om investeringarna i högt utbildad och kunnig personal samt dyrbar produktionsapparat. Statsföretag planerar en alternativ produktion vid Uddcomb, och det brådskar med dessa investeringar.

Olofström är en kommun i länet med många problem – det har vi sett i massmedia ganska många gånger under året – och en stor utflyttning. Telefon AB L M Ericsson har aviserat en minskning av personalstyrkan. Detta är en följd av elektronikens snabba frammarsch på elektromekanikens bekostnad. Det är viktigt att här få fram en ersättningsproduktion om inte en sysselsättningsminskning av stora mått skall drabba speciellt kvinnorna i länet, eftersom en stor del av de anställda vid L M är kvinnor.

Volvos dominerande ställning i Olofström gör också samhället mycket sårbart vid en lågkonjunktur.

Även om sysselsättningen är speciellt krisartad i Olofström och Karlskrona är länet i övrigt inte bekymmersfritt. Både Karlshamns, Ronneby och Sölvesborgs kommuner har problem. Skoindustrin har ett osäkert läge med stora lager och stora svårigheter att sälja.

Textil-, sågverks-, pappers- och massaindustrin har också stora problem. Större delen av industrin i länet har rekryteringsstopp och ersätter inte den s. k. naturliga avgången. Antalet arbetstillfällen har sedan januari månad minskat med 50 varje månad, och denna minskningstakt kommer förmodligen att kvarstå en lång tid framåt.

Företagen har stora lager och utnyttjar inte sin kapacitet.

För att motverka permitteringar har den s. k. 25-kronan använts med god effekt. 59 företag med tillsammans 7 680 anställda har beviljats detta stöd.

Man frågar sig oroligt hurdant läget på arbetsmarknaden i Blekinge skulle ha varit om socialdemokraterna hade varit i regeringsställning och höjt arbetsgivaravgiften, lagt ytterligare bördor på företag, något som drabbat löntagarna i form av ännu fler utslagna på arbetsmarknaden.

Blekinge län behöver emellertid i detta kritiska läge mera stöd. I mo-

tionen 1976/77:161 begärde jag att Blekinge temporärt skulle betraktas som stödområde. Det är ledsamt för mig att konstatera att det inte är tillräckligt i dagsläget. Länet behöver samma stödformer som de län, vilka permanent tillhör det inre stödområdet.

Dessutom behövs en satsning av speciellt slag på ungdomsarbetslösheten, som är särskilt hög i Blekinge, i form av ökade resurser på arbetsförmedlingarna. Ett ökat stöd behövs också i form av såväl statliga som enskilda beredskapsarbeten. Vidare måste det skapas ökade möjligheter till utbildningsplatser för ungdom i företagen genom att man köper utbildningsplatser där. Den varvade utbildningen mellan skola och företag är oerhört viktig att driva igenom.

Detta tillsammans med en ökad högskoleutbildning inom högskole-regionens ram kan förhoppningsvis ge Blekinge län en ljusare framtid än vad som nu är för handen.

En liberal politik, herr talman, vill göra samhället bättre, och folkpartiet har inte gett efter i sina krav för att kunna genomföra detta. Det gäller omsorgen om barnen och de äldre, det gäller jämställdhetskravet mellan kvinnor och män och en mänskligare och bättre sjukvård. En del förbättringar har kunnat genomföras, andra får vi arbeta vidare på. Bland de reformer som är särskilt angelägna att arbeta vidare på är införandet av husläkare eller egenläkare, och det är en reform som till skillnad från många andra inte är speciellt dyrbar.

Trygghet i arbetet och inom alla övriga områden i livet är den viktigaste punkten i folkpartiets program. En social omsorg, byggd på solidaritet och samhörighet men med respekt för den enskilda människans integritet och egenvärde, är av betydelse. Så kan vi tillsammans skapa ett bättre samhälle även under en ekonomiskt svår tid för landet. Men detta förutsätter också en samverkan med oppositionen.

Det har under ett helt år varit viktigast för socialdemokraterna att tåga under röda fanor, sluta leden och kritisera allt och alla som representerar den sittande regeringen. Samtidigt försöker man föra ut budskapet att höjer vi bara arbetsgivaravgifterna med några procent och lägger ytterligare skatt på sysselsättningen, så klarar vi landets ekonomi. Är det inte en grov underskattning av människornas förmåga att själva tänka?

I en tid med ekonomiska problem och en lågkonjunktur över hela världen behöver alla goda krafter samverka. Har inte landets befolkning rätt att ställa dessa krav även på oppositionen? Vi alla här i kammaren är avlönade av det svenska samhället, och samhällsmedborgarna har rätt att kräva ansvar av både regeringspartier och opposition i riksdagen och i övrigt politiskt arbete.

Kanske kan man ändå hoppas något inför framtiden, för i dag har Olof Palme här i kammaren sagt att socialdemokraterna är beredda att ta sitt ansvar. Det ser vi, herr talman, med glädje fram emot.

Herr talman! I valrörelsen 1976 hade kapitalismens kris inte kommit i öppen dag. Debatten på sysselsättnings- och industripolitikens område rörde sig om illusioner långt från verkligheten, förslag som många valarbetare och väljare trodde på. Centerns 400 000 nya jobb kan man naturligtvis i efterhand ironisera över i dag. Men det allvarliga är att en valdebatt kan föras på detta sätt utan verklighetsförankring, fastän den skall ingå i det som kallas demokrati.

Valdebatten ute i busken kunde gestalta sig ungefär så här. Centerpartisten säger: Jag har 400 000 nya jobb. Hur många har du? Varje seriöst arbetande politiker, som ville se något samband mellan verklighetens samhälle och löftena, hade naturligtvis inte så många jobb att sätta emot centerpartistens. Nu har centerpartiet i regeringsställning huvudansvaret för att klara ut alla branschkriser, detta efter att ha vunnit valet på en uppenbar illusionspolitik. Men nu räcker inte illusionerna till, och därför har vi inte heller någonting att vänta från den borgerliga regeringen.

En annan gångbar valslogan var att de självläkande krafterna skulle fixa vårt samhälle. Kapitalismen skulle alltså om den släpptes fri ordna upp sina egna problem. Men hur är det? När kapitalismen blir sjuk – alltså när profiten minskar – ropar man på statens läkemedel: subventioner. Skattebetalarnas pengar skall rädda företagets vinster i bransch efter bransch. För min del förespråkar jag aktiv dödshjälp åt kapitalismen. Då behövs inga subventioner för att upprätthålla vinster åt kapitalherrarna. Nej, faktum är att borgarna inte har något alternativ än att fortsätta med subventioner till kapitalet och hjälpa till med kapitalismens strukturalisering med åtföljande arbetslöshet och utslagning av bygder och regioner.

I en av våra basnäringar – den malmbaserade produktionen – råder nu en mycket allvarlig kris, en kris som kan jämföras med den som tidigare har drabbat skogsnäringen. Under valrörelsen 1976 var vpk det enda parti som på stålindustrins område hade ett alternativ som var något framtätsyftande. Socialdemokraterna körde på och ångade vidare i Stålverk 80-andan, medan borgarna hade en negativ inställning till detta projekt. Båda ståndpunkterna var föga konstruktiva. Det är likadant i dag. Någon framtätsyftande stålpolitik kan inte skönjas vare sig från regeringen eller från det största oppositionspartiet.

Den malmbaserade produktionen – främst gruvor och järnverk – befinner sig i kris, därför att den inte har anpassats till ett långsiktigt industriprogram. Både gruvor och järnverk har kört vidare i efterkrigsandan. Investeringar för framtiden har försummats. Vinster har kramats ut till det yttersta. Satsning på ny teknik, nya produkter och ökad förädling har eftersatts, ja, helt försummats. När sedan omvärlden kommer i kapp efter krigets avbräck, står Sverige där med en stålindustri som inte håller måttet. Också gruvindustrin faller i och med att framtiden för stålet ser mycket mörk ut.

Vilka konsekvenser drar då storfinansen och statsmakterna? För stor-

finansens gäller det att rädda kapitalet, för statsmakterna att rädda det som räddas kan av sysselsättningen. Det är en defensiv politik. Därför kommer handelsstålsutredningen och specialstålsutredningen båda med förslag som innebär att tusentals jobb försvinner.

Kapitalismens strukturrationaliseringar innebär att man slår ihop företag och koncentrerar produktionen till de bästa produkterna. De mindre lönsamma produkterna får försvinna, eller också drar man ner tillverkningsvolymen, allt för att tillgodogöra sig effektivare produktion och därmed uppnå företagsekonomiska vinster. Konsekvenserna blir färre jobb på nästan varje bruksort, samtidigt som det inte blir ett enda nytt jobb i någon form av ersättningsindustri.

Dalarnas riksdagsmän var i måndags inbjudna till Smedjebackens valsverk för att höra företagets bekymmer över det nya planerade handelsstålbolaget. Även om företagets önskemål skulle gå igenom så skall sysselsättningen minska. På en direkt fråga svarade direktören att avsaknaden av en verkstadsindustri som kan suga upp dem som vill ha arbete är det stora problemet. Det saknas alltså ersättningsjobb. Detta är sanningen i ett nötskal: strukturrationaliseringar innebär i dag minskade jobb och arbetslöshet för många.

Där blev vi också varse den köpslagen som pågår mellan olika järnverk när det gäller att genomföra strukturrationaliseringen. Får inte Smedjebackens valsverk en stor del av armeringsståltillverkningen från andra järnverk så kan man inte investera som man vill, och då är framtiden mycket oviss. Om man får armeringsstålet, blir hundratals människor arbetslösa på annat håll.

Är denna politik någonting som statsmakterna kan understödja? Kan strukturrationaliseringar som minskar på arbetstillfällena godkännas? Ja, tyvärr är det så. I detta land är det inte regeringen och riksdagen som är främsta förespråkare för den grundläggande mänskliga rättigheten, nämligen ett jobb. Denna rättighet finns i dag endast på kapitalets villkor.

Vid ett närmare studium av handelsstålsutredningen och specialstålsutredningen finner man att en gigantisk centralisering skall genomföras i Bergslagen. Det komiska i den situationen är att det parti som i valrörelsen ropade på decentralisering nu genom industriminister och statsminister får genomföra denna centralisering. Det är som med de 400 000 nya jobben: centern förbiser kapitalismens utvecklingslagar och eftersom centern stöder sig på kapitalismen är partiet också dess fånge.

Den kortsiktighet som kännetecknar strukturrationaliseringarna innebär dödsstöten. När frågan ställdes till ledningen för Smedjebackens valsverk om planerna för 1990-talet kom inget svar. Sanningen är den att det inte finns någon planering så långt fram i tiden. Det är med oro man ser att vissa fackföreningar allierar sig med företagsledningarna och försöker rädda vad som räddas kan. Om man på fackligt håll tror att man kan få en stabil och säker produktion med ett lägre antal anställda än nu gör man samma katastrofala miss som centern gör – man förbiser kapitalismens inneboende motsättning: vinst och stabil sysselsättnings-

nivå är oförenliga.

Det är uppenbart att det behövs en planerad ekonomi, om svensk industri och sysselsättning skall räddas. Men då måste man slå in på en ny kurs i stålpolitiken, en kurs som det inte kan förväntas att Åsling, Bohman eller storfinansen tar initiativ till. Den måste tvingas fram, och det är arbetarklassens skaror som är tvungna att göra det.

Det finns stämningar för en offensiv industripolitik när det gäller stålet – att koppla bort oket på arbetarnas axlar, nämligen storfinansen, och helt förstatliga både handelsstålet och specialstålet. Ett förstatligande är inte liktydigt med socialism, men att helt förstatliga är det enda som kan rädda jobben. Endast staten kan tvingas att ta samhällsekonomiska hänsyn, rädda full sysselsättning på bruksorterna, satsa på framtidsutveckling med ny teknik och ökad förädling, detta genom att satsa in kapital som i en nära framtid är lönsamt för hela samhället.

Därmed är det sagt att delägarskap mellan stat och storfinans inte är någon lösning. Förhandlingarna om AB Svenskt handelsstål har till enda syfte att rädda storfinansens kapital och att staten skall bidra till en strukturomvandling som gör att tusentals jobb försvinner. Inte heller en statlig majoritet i ett sådant bolag, 51–49, löser några problem. Fortfarande är storfinansen med och bromsar och skall ha företagsekonomiska bedömningar för verksamheten. Därför är ett helt förstatligande enda lösningen, och den måste tvingas fram av de breda arbetargrupperna.

Det handlingsprogram som nu måste genomföras bör innehålla följande punkter:

1. Ett helt förstatligande av i första hand handelsstålsindustrin och omedelbart därefter specialstålsindustrin, en samordning av dessa båda stålgränar samt ett helt förstatligande av alla gruvor.

2. Det nya stålbolaget skall behålla nuvarande personalnivå i varje företag och ort. Målsättningen för företaget är att genom förädling och samverkan med verkstadsindustrin öka antalet anställda på varje ort.

3. De fackliga organisationerna tillerkänns vetorätt på centrala områden av företagets verksamhet för att ge arbetarna ett direkt inflytande och kontroll över verksamheten. Vetorätten bör i första hand omfatta investeringar, nedläggningar, inskränkningar i driften, rationaliseringar, personalpolitik och löneformer. Det är ju något som går stick i stäv mot det som Erik Hovhammar här har pläderat för tidigare.

4. Den misskötsel och skada som storfinansen åstadkommit inom gruv- och stålindustrin innebär att de enheterna av stålindustrin skall ingå i ett nytt stålbolag utan kostnad.

5. Staten skall satsa på forskning och utveckling inom stålindustrin genom att göra upp långsiktiga planer för användande av ny teknik och ökad förädling samt genom ett mera nära samarbete med verkstadsindustrin.

6. Kapitalexporten – dvs. exporten av arbetstillfällen till utlandet – stoppas. Dessa resurser sätts i stället in på krisorter.

De här sex punkterna är ett alternativ till den nuvarande utvecklingen.

Hela arbetarrörelsen bör sätta in sina krafter på att mobilisera alla gruv- och stålarbetare och andra som är berörda av stålkrisen för ett sådant alternativ.

Det finns ingen annan väg än att tvinga igenom en ny stålpolitik mot storfinansens och borgarregeringens vilja. Jag upprepar att den måste tvingas igenom.

Gruv- och stålarbetare har inget gott att hämta hos herr Åsling och storfinansens. Det är bara ett språk man där begriper – det som arbetarnas samlade kamp talar.

Skall vi hindra utarmningen av hela orter och regioner – ja, då måste partiegoismen träda åt sidan och arbetarklassens kamp mot storfinans och borgarpolitik sitta i högsätet.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ARNE PERSSON (c):

Herr talman! De ekonomiska besvärligheter som Sverige liksom många andra länder hamnat i har medfört stora svårigheter för samhällsekonomin: inflation, bytesbalansproblem och arbetslöshet. Vad som särskilt oroar är ungdomsarbetslösheten, som tycks bli särskilt svår under den närmaste tiden. Detta har varit ett tema under hela denna långa debatt, vilket man väl förstår i den situation som vi nu befinner oss i.

Sysselsättningsproblemen är särskilt markerade i vissa delar av landet, beroende på vilka industribranscher som är framträdande på platsen. För de landsdelar där tekoindustrin svarar för en betydande del av industriproduktionen är läget katastrofartat.

Det finns ingen större anledning att söka orsakssammanhang när det gäller tekokrisen eller att leta efter syndabockar i det här läget. Men eftersom socialdemokraterna i olika sammanhang försöker skjuta ifrån sig ansvaret för det rådande ekonomiska läget även inom tekoindustrin torde det ändå vara riktigt att påminna om 1960-talets socialdemokratiska politik i fråga om de då begynnande svårigheterna inom tekobranschen. Vid upprepade tillfällen påtalades i riksdagen från centerhåll att den kraftiga importen av tekovaror från lågprisländerna leder till stora nedläggningar av de svenska tekoföretagen. Vidare var den s. k. upphandlingskungörelsen så utformad, att upphandling av textila produkter i stor utsträckning skedde hos utländska tekoföretag. Jag fick vid upprepade tillfällen svar från den dåvarande socialdemokratiska handelsministern att importbegränsningar strider helt mot socialdemokraternas och regeringens principer. Det var sålunda inga nämnvärda åtgärder som vidtogs, och resultatet är att beskåda den dag som i dag är.

Den svenska beklädnadsindustrin har nu minskat i en sådan utsträckning att den praktiskt taget befinner sig under beredskapsnivån.

Tekoindustrins krympning för med sig andra allvarliga problem. Företagsnedläggningar och friställningar är de värsta följderna. Tekoindu-

strin är i stor utsträckning lokaliserad till vissa orter i landet. Härvidlag utgör Sjuhäradsbygden i Älvsborgs län ett speciellt område. Särskilt gäller detta Boråsregionen. Uppsägningar och friställningar är ofta en allvarlig sak för människorna. Det är naturligtvis värst för de människor och de familjer som drabbas av den direkta friställningen. Även kommuner och landsting kommer att få vidkännas ett betydande ekonomiskt avbräck på grund av bl. a. minskningen av skatteintäkterna.

Det fordras krafttag för att rädda sysselsättningen inom tekobranschen och skapa förutsättningar för tryggheten av vår självförsörjning. Det är riktigt att den borgerliga regeringen har ägnat mycken möda åt att rädda tekobranschen, och stora ekonomiska satsningar har gjorts. Nya äskanden i form av en proposition har dessutom presenterats riksdagen i dag.

Jag kan emellertid, herr talman, inte underlåta att uttala min personliga uppfattning om det föreliggande, av handelsministern signerade, förslaget om åtgärder för att trygga försörjningsberedskapen på tekoområdet. Jag nämnde att den under 1960-talet accelererade importen från lågprisländerna var förödande. Vi kunde inte konkurrera med dessa länders industrier, som hade en låg framställningskostnad i jämförelse med den svenska.

Det går inte att komma ifrån det faktum att den stora importen av textila varor utgör huvudorsaken till tekoproblemen även i nuläget. Handelsministern erkänner att så är fallet och förutsätter att en förlängning av multifiberavtalet skall kunna ske, varigenom vi får bättre möjligheter att begränsa den störande lågprisimporten.

Detta är ju bra, men enligt min mening fordras det en verkligt genomgripande insats, om man på lång sikt skall kunna klara tekokrisen. Det är intressant att konstatera att Beklädnadsarbetarförbundets ordförande i dessa dagar krävt en importbegränsning. Hans uttalande nu går sålunda stick i stäv mot den socialdemokratiska regeringens politik på sin tid.

Jag är övertygad om att avtalet med Gatt skulle kunna utformas på ett sådant sätt att den nödvändiga importbegränsningen kan genomföras.

Produktionen av bomullsgarn i Sverige har under de senaste åren upprätthållits av fem bomullsföretag. Huvuddelen av produktionen sker inom den nämnda Sjuhäradsregionen. Ett av dessa företag, Rydboholms AB, har enligt ett förslag till avtal med staten föreslagits upphöra med såväl spinneri- som vävnadsverksamhet. Detta skulle innebära att något över 130 anställda skulle behöva sägas upp till 1978 års slut. Enligt den föreliggande utredningen skulle företaget upphöra med verksamheten redan vid detta års slut, alltså vid årsskiftet 1977-1978. Handelsministern har förlängt ikraftträdandet ett år. Det är i och för sig en liten förbättring, men det enda riktiga vore att Rydboholms spinneri och väveri bereddes möjlighet att fortsätta sin verksamhet även i framtiden, inte minst med tanke på det svåra sysselsättningsläge som regionen befinner sig i.

Jag vågar faktiskt uttrycka den uppfattningen att det är oresonligt att överföra denna tillverkning till företag i regioner, som har bättre sysselsättningsförhållanden än vad Boråsregionen har. Nog om denna detalj

Nr 16

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

just nu. Jag vill bara förutskicka att det kan komma att finnas anledning att återkomma i detta ärende när propositionen skall behandlas här i riksdagen.

Jag har tagit upp detta exempel för att åskådliggöra vikten av ett riktigt handläggande av frågor som berör sysselsättningsproblemen och människornas rätt till arbete. Man får inte gynna en bygd framför en annan. Om det förslag som jag har rekapitulerat på grund av vissa omständigheter, som inte nu skall beröras, kan ändras, förutsätter jag ändå att regeringen medverkar till annan sysselsättning för de människor som det här gäller.

Herr talman! Jag har tagit upp detta problem i P län inte bara därför att det berör en bygd i vårt land som är särskilt illa utsatt, utan också därför att det ger exempel på allvaret i denna kris inom tekoindustrin. Inom den aktuella fabriksnedläggningen kommer inte bara de 130 som direkt friställs att beröras utan också deras familjer. Det gäller alltså bortåt 300 människor.

Nu är det inte bara negativa utsikter inom tekoområdet. Textilexporten uppgår till bortåt 2 miljarder kronor, och mot den bakgrunden anser jag verkligen att det skulle finnas utrymme för en fortsatt produktion inom de företag som alltjämt finns kvar här i landet, i synnerhet när det gäller företag med högmoderna maskiner, goda arbetslokaler och – sist men inte minst – en synnerligen kunnig arbetar- och tjänstemannakår. Därför vädjar jag till regeringen, att noga överväga möjligheterna att skapa en räddningsplanka för denna bygd och för människorna som är berörda.

BENGT GUSTAVSSON (s):

Herr talman! För tio år sedan gick Sverige över till högertrafik. Det gick bra.

För ett år sedan styrde Sverige över mot högerpolitik. Det har däremot inte gått bra.

För högertrafiken fanns det inte majoritet i folket, medan den högerinriktade politik som nu förs av landets regering blivit möjlig genom resultat av val. Ändå står det klart att svenskarna nu vill ha högertrafiken kvar medan de flesta önskar högerpolitiken all världens väg.

Orsaken till det motsägelsefulla förhållandet är naturligtvis att beträffande högertrafiken har inte farhågorna besannats men förväntningarna infriats. Med högerpolitiken är det tvärtom. Förväntningarna har inte infriats men farhågorna besannats.

Det sistnämnda framgick verkligen med all önskvärd tydlighet av en utvärdering som radions Morgoneko gjorde för ett par veckor sedan. I programinslaget anmälades att "regeringsdeklarationen fyller ett år i dag. Den 8 oktober förra året var det som Thorbjörn Fälldin äntrade talarstolen i riksdagen i egenskap av statsminister för första gången. Han presenterade den borgerliga regeringens deklaration. Han drog upp riktlinjerna och gav löften. Vad har hänt sedan då? Har löfterna hållits?" frågade

programledaren och citerade: "Med fasthet och ansvar skall vi föra en politik i hela folkets intresse. Därvid skall vi söka nå ett så brett samförstånd som möjligt." Det var några av de inledande orden i regeringsförklaringen, som den nya regeringen alltså lade fram för precis ett år sedan.

"Redan här finner man att en bister ekonomisk verklighet sorterar bort åtskilligt av det som regeringspartierna gick ut med i valrörelsen", kunde programledaren konstatera. "Kompromissandet på de punkter där partierna var oeniga har också satt sina spår. I kärnkraftsfrågan nådde Fälldin 'inte ända fram', som han sade. Barsebäck II fick laddas och får troligen också fortsätta. Men kärnkraften har hela tiden varit en plåga för den nya regeringen. Mycket beroende på de löften som Fälldin gav i valrörelsen. Så här kunde det låta:" Thorbjörn Fälldins röst tonade fram:

"Ja, det är helt klart att vid utgången av den period för energipolitiken som vi har diskuterat, alltså 1985, att det då inte skall användas någon kärnkraft i Sverige med vår modell. Det här, det kan ske tidigare också med en successiv avveckling av de fem reaktorer som är i drift."

"Senast 1985 skall alltså all kärnkraft vara avvecklad?" säger reportern i frågande ton. "Ja", svarar Fälldin.

"Är det ett löfte på en eventuell ny regerings vägnar, detta att senast -85 ska kärnkraften vara helt . . .", börjar reportern. "Ja", klipper Fälldin av, "det är ett löfte för centerns del."

Till det kunde bara "jubileumsreportern" med fakta i backspegeln notera att "regeringsskiftet ledde fram till att vi fick energikommission och villkorlag. Utbyggnaden av kärnkraften bromsades upp men hejdades inte. Allt fler, även inom centerpartiet, inser att kärnkraften inte kan vara avvecklad 1985."

Det här konstaterades för två och en halv vecka sedan. Sen dess har statsministern funnit en rent genialisk utväg. Avvecklingen skall kunna genomföras under en tioårsperiod, men startåret anges inte. Med detta lanseras något nytt, som på vedertaget planeringsspråk skulle kunna kallas "tioåriga rullande avvecklingsplaner". Det är rent av tänkbart att Fälldin enligt den metodiken kan nå "ända fram", i varje fall post festum, då väl kärnkraften får ses som en ofrånkomlig parentes mellan ett alldeles för stort oljeberoende och de oändliga energikällorna.

Centerns andra stora vallöfte gällde sysselsättningsexpansionen.

"Och hur blir det med de 400 000 nya jobben?" undrar reportern i det Morgoneko som jag citerar. "Fälldin fick frågor om saken på en presskonferens 1975."

Den reporter som då var i elden frågade: "Är det ett vallöfte från centerns sida?"

"Ja i --- samma utsträckning som de övriga besked vi ger i det här programmet."

"Ni kommer att genomföra 400 000 nya jobb om ni kommer i regering?" pressar reportern.

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

”Vi har det som mål för näringspolitiken till början av 80-talet”, försäkrar Fälldin.

Reportern i det Morgoneko på regeringsdeklarationens ettårsdag, som jag återberättar, konstaterade att ”i regeringsdeklarationen sades det ingenting om några 400 000 nya jobb. Och i dag talar ingen om målsättningen från -75. Nu gäller det att bekämpa en arbetslöshet som hotar att bli rekordhög.”

Från att ha refererat vad som sagts och skett går jag nu över till att tala om en verklighet som jag och många andra direkt har levt med i. Samma dag som det återberättade sades i radion, den 8 oktober 1977, gick halva Torshällas befolkning ut på gator och torg och skanderade ”Vi vill ha jobben kvar”. Företrädare för de anställda vid Gränges Nyby och kommunen ”belägrade” departementen och krävde hjälp till investeringar som utan att bli till förfång för svenska konkurrenter skulle säkra jobben och samtidigt förhindra att nyttig produktion gick ur landet.

Som ett imponerande exempel på solidaritetstänkande inom svensk fackföreningsrörelse kan nämnas att de Nybyanställdas talesmän i en nära nog förtvivlad situation och inför tusentals demonstranter understök att Nyby inte är sig själv nog. Andra specialstålverk har övertagit tidigare produktionsverksamhet under den rationaliseringsprocess som förekommit under åren 1974–1977, varvid 440 arbetstillfällen gått förlorade. Inför framtiden motsätter man sig inte en ägarmässig samordning i branschen. Men inför övervägandena i stålortgruppen har de fackliga organisationerna varit helt övertygade om att skall man ha produktionen av kallvalsad plåt kvar i Sverige måste det ske en satsning på stränggjutning i Gränges Nyby.

Självfallet förordar jag inte villkorlösa bidrag till privatkapitalistisk industri. Även om industriministern med fog har kritiserats för senfärdighet och missgrepp i hanteringen av stålindustrins problem har jag ännu tilltro till hans förmåga att förena ett stöd för jobben med ett skydd för samhällsnyttan – om viljan därtill finns och om viljan finns att verka i det vallöftes anda som hjälpt till att lyfta upp honom på taburetten.

Att löftena om de 400 000 nya jobben sticker så starkt i mina sörmländska ögon beror på att hemlänet – vilket inte är tillräckligt beaktat i de landsomfattande sammanhangen – har haft den mest negativa utvecklingen på arbetsmarknaden av alla län under den borgerliga regeringens första år vid makten. Men även ett djupt mörker kan i någon mån skingras av ljusglimtar. Att regeringen fortsatt den socialdemokratiska regeringens politik beträffande de individuella sysselsättningsstödet är bra. Det har hjälpt goda krafter i länsarbetsnämnd, kommuner, näringsliv och organisationer att skapa en hel del jobb åt eljest arbetslösa. Sålunda utbildas nu ca 10 000 permitteringshotade sörmälänningar med hjälp av den s. k. 25-kronan. Hittills har länets norra och västra delar drabbats hårdast, men nu trycker problemen på även i södra länsdelen. Det gäller Oxelösunds Järnverk och avvecklingssituationen vid F 11 samt en hel del utöver dessa riksbekanta problem.

Av de utlovade 400 000 nya jobben skulle Sörmlands procentuella andel rimligen bli ca 13 200. Under det första året med en centerpartist som statsminister och en annan centerpartist som industriminister har i stället antalet arbetstillfällen minskat med 3 500, och här måste verkligen alla krafter till om det inte skall rulla vidare som enligt en avvecklingsplan! Att det här inte har uppmärksammats mer än som skett kan bero på att länets näringsliv i så pass hög grad består av mindre företag. En successiv blodavtappning lik den som t. ex. Eskilstuna drabbats av, som utöver metallmanufakturkrisens alla verkningar även förlorat bärande företag som Pripps bryggeri och Farmek, och som Katrineholm nu är utsatt för, ses inte som stor dramatik men upplevs lika väl av de drabbade som djup tragedi.

Till detta kommer så de tunga slagen med riktad verkan.

Strands fina och efter svenska förhållanden stora konfektionsindustri i Katrineholm har varslat om nedläggning och friställning av ca 300 medarbetare.

Katrineholmsområdets situation är speciell och svår och speciellt svår. Tidsbrist hindrar mig att utveckla problematiken. Jag ber därför att få hänvisa till den interpellation som jag för en stund sedan sände ner till kammarkansliet.

En första frist för Järnförädling i Hälleforsnäs har löpt ut och man lever fortfarande i ovisshet.

Gränges har begärt preliminära förhandlingar om friställning av ca 2 500, varav merparten i Sörmland. Hårdast drabbas OJ i Oxelösund och Gränges Nyby i Torshälla, där 2 000 personer kan bli utan jobb. Ett spel med de anställda som brickor, säger de fackliga företrädarna i Nyby och Oxelösund med adress till såväl regeringen som koncernen.

Addera det som skett och det som hotar att ske med det som skett under det senaste året, då 3 500 arbetstillfällen har försvunnit i länet, och ställ det mot de utlovade nya jobben, av vilka vi, som jag redan har sagt, har tyckt oss kunna göra anspråk på 13 200, och ni i regeringen bör förstå våra känslor!

Visst kan ni med rätta säga att västvärldens kris inte är ert fel. Men regeringsmakten kan användas till mycket, och ni har den i era händer. På nytt går nu statsministerns och industriministerns parti ut med stora annonser om 400 000 nya jobb. En hög siffra kan brytas ner i enskildheter. På industriministerns skrivbord ligger t. ex. nu en ansökan om ett måttligt stöd som, rätt hanterat, i första omgången kan rädda 700 hotade jobb till Sverige och Gränges Nyby. Ni står vid ett vägsval. Ni kan visa att ord och handling är ett. Vill ni? Det är det det är fråga om.

Jag återgår till riksperspektivet och följer igen ekot från ettårsdagen. "Grunden för ett framgångsrikt reformarbete är en stark ekonomi", hette det i regeringsdeklarationen. Men Sveriges ekonomi är inte stark i dag. Exporten på viktiga marknader stagnerar. Produktionen minskar och stora grupper får sänkt standard. Reformstopp råder. Vårnadsbidraget får vänta.

I regeringsdeklarationen talas det om en oacceptabelt hög inflation, och Gösta Bohman gick till angrepp i valrörelsen.

”Det är ansvarslöst av regeringen att bagatellisera och ständigt förklara bort inflationen”, sade den politiker som efter valet i egenskap av ekonomiminister fick ett särskilt ansvar för prisstabiliteten. ”Finns det något slags företeelse i det här samhället som varje dag skapar nya orättvisor mellan människorna och gör talet om jämlikhet till en illusion och dessutom effektivt förhindrar att vi får tillbaka vår samhällsekonomiska stabilitet, så är det ständiga prisstegringar.”

Reportern kunde bara konstatera att i dag har ”upprepade devalveringar och höjd moms lett till en rekordhög inflation. Problemen för svensk ekonomi har alltså lett till att en del av de löften som gavs i regeringsdeklarationen skjuts på framtiden. Men väldigt många saker är under utredning och en hel del har faktiskt genomförts eller är på väg att genomföras.”

Värt att nämna bland det genomförda fann man faktiskt bara sänkningen av arbetsgivaravgiften vara – en åtgärd som inte tycks ha förbättrat sysselsättningsläget och framtidsstron. Jag kanske i någon mån har illustrerat detta genom min belysning av belägenheten för det län som i förhållande till arbetsmarknadens storlek förlorar de flesta arbetstillfällena.

Det radioeko som jag har följt slutade med att konstatera att oppositionen kan tyckas ha en lätt match, men att man inte av regeringens besvärigheter just nu skall dra slutsatsen att valutgången 1979 är självklar.

Sådant ger anledning till eftertanke. Även om verkligheten just nu sedd med politikerögon är nog så effektiv som socialdemokratisk agitation är inte helhetsbilden så enkel. Kapsejsad löftespolitik är inte bara farlig för de skyldiga utan också ytterst allvarlig för människornas tilltro till all politik.

Genom att moderaternas fördelningskonservativa och centerns utvecklingskonservativa värderingar fått förenas i en regering har vi under det gångna året kunnat konstatera hur de borgerliga steg för steg systematiskt vridit politiken åt höger. Var för sig har många av de enskilda ställningstagandena inte alltid tilldragit sig någon större uppmärksamhet, men sammantagna leder effekterna av denna politik till en klar förändring. Resultaten kan vi nu studera inom en lång rad verksamhetsområden.

Utrikespolitikens huvudlinje sägs ligga fast, men skärpan i fördömandena av orättfärdigheter har mattats.

De militära komponenterna i totalförsvaret betonades mera av regeringen än av försvarsutredningen, så länge den arbetade under socialdemokratisk ledning.

På skattepolitikens område har regeringen konsekvent från sitt tillträde, med början redan under hösten 1976, genom sina förslag gynnat högre inkomsttagare, kapitalägare, jordbrukare och egenföretagare över huvud taget.

Inom barnomsorgen och på familjepolitikens område har egenföretagare och höginkomsttagare med hemmafruar gynnats.

Inom närings- och branschpolitiken har vi fått upprepade exempel på hur regeringen avstått från att tillförsäkra det allmänna insyn och inflytande och därigenom stött privata kapitalintressen. I ett till synes oskyldigt regeringsbeslut om begränsning i myndigheters rätt att meddela föreskrifter, anvisningar eller råd har regeringen nyligen infört den nya bestämmelsen, att myndigheter i fortsättningen inte får utöva tillsyns- och inspektionsverksamhet på sådant sätt att företagen förorsakas ökade kostnader. Konsekvenserna vad gäller exempelvis naturvårdsmyndigheternas möjligheter att utöva sin verksamhet kan till följd av denna nya bestämmelse bli ödesdigra för natur och miljö.

De här lämnade exemplen skulle kunna mångfaldigas. Mot denna bakgrund blir det av största betydelse för den socialdemokratiska oppositionspolitiken att ständigt bevaka och försvara de resultat och framryckningar som kunde åstadkommas under den socialdemokratiska regeringsperioden. Därmed kan förutsättningarna för att på nytt ta itu med folkhemsbyggandet bevaras.

BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Den hittillsvarande debatten ger anledning att lägga fast något av en bottenplatta för det tillstånd som rådde i vårt land när den borgerliga regeringen trädde till. Jag citerar ett uttalande av socialdemokraterna från den 6 oktober 1976:

”Vårt land kännetecknas av hög sysselsättning, effektiv produktion, stora investeringar, sunda statsfinanser och en i internationell jämförelse måttlig prisstegringstakt. Den svenska ekonomin är stark.”

Denna beskrivning av den ekonomiska verkligheten var falsk. Den internationella konjunkturen nådde sin botten under första halvåret 1975. Uppgången spred sig sedan under andra halvåret 1975, och tillväxttakten i produktionsuppgången var till att börja med ganska snabb. De snabba produktionsökningarna bestod emellertid endast något kvartal in på 1976, då en period av mycket långsam konjunkturuppgång inleddes.

I Sverige minskade 1975 industriproduktionen under inverkan av den internationella lågkonjunkturen, men vände uppåt när den internationella uppgången nådde vårt land under första halvåret 1976. Under andra halvåret 1976 minskade emellertid åter produktionen i Sverige, medan övriga industriländers produktion steg i långsammare takt eller planade ut. Slutresultatet 1976 blev för Sveriges del en minskning av industriproduktionen jämfört med 1975.

Om man ser till volymen minskade den svenska exporten med ungefär 12 % år 1975 jämfört med 1974. Ökningen under den lilla uppgången 1976 torde ha stannat vid ungefär 3,5 %, och förlusten från 1975 kunde alltså inte alls återhämtas. Under både 1975 och 1976 gjorde alltså Sverige kraftiga marknadsandelsförluster, som uppgick till i runda tal 8 % varje år.

Under 1976 stannade vår bruttonationalproduktökning vid 1,5 %, medan den privata konsumtionen ökade med över 4 % och den offentliga med nära 3 %. Gapet mellan den ringa BNP-ökningen och konsumtionen fylldes igen av minskade totala investeringar, framför allt på bostadssidan och genom att importen ökade snabbare än exporten. Handelsbalansen gav ett underskott på ca 2 miljarder redan 1975, vilket nästan fördubblades 1976 på grund av att Sverige inte hängde med ens i den långsamma konjunkturuppgången med ökad produktion och, som jag sade, att konsumtionen, såväl privat som offentlig, fylldes ut med import och minskade investeringar.

Sysselsättningen kunde år 1976 hållas uppe främst på grund av att den offentliga sektorn ökade snabbt men också på grund av att företagen uppmanades och valde att hålla kvar arbetskraft under lågkonjunkturen.

Situationen under 1976 var emellertid mycket allvarlig trots en statistiskt sett låg arbetslöshet. Trots en relativt kraftig minskning av industrisysselsättningen under året arbetade en stor del av industrin med för mycket personal i förhållande till produktion och avsättningsmöjligheter. Under andra halvåret minskade i stället produktionen och försäljningen, och därmed blev sysselsättningsläget akut under 1977.

Regeringen har i år mött denna sysselsättningskris med kraftiga arbetsmarknadspolitiska insatser – men den har alltså sin grund i en ekonomisk politik som fördes under åren dessförinnan. Jag tror att socialdemokraterna, förutom att de felbedömde när och hur starkt den väntade högkonjunkturen skulle slå igenom – det gjorde vi kanske litet till mans – också missbedömde det svenska näringslivets stryktålighet och möjligheter att hävda sig i största allmänhet på en hårdnande exportmarknad.

Det svenska näringslivets produktivitet ökade under hela förra delen av 1970-talet, dvs. även under lågkonjunkturen 1971 och 1972. Att produktiviteten började minska 1975 var alltså något mycket ovanligt, som borde stämt till eftertanke. Produktivitetsnedgången beror på för små investerings- och rationaliseringsinsatser och på minskat kapacitetsutnyttjande till följd av trög försäljning. Denna tröghet att exportera och sälja varor utomlands 1975 och 1976 beror på att företagen i förhållande till konkurrenterna tvingades ta ut alltför höga priser för att täcka de höga lönerna i Sverige – och också de höga kostnaderna. Statistiken ger stöd för detta påstående. Lönekostnaderna per producerad enhet 1975 och 1976 steg 8 % resp. 10 % snabbare än i konkurrentländerna i genomsnitt. Löneutvecklingen i Sverige borde då rimligen betyda att de svenska exportföretagen var tvungna att höja sina priser snabbare än företagen i konkurrentländerna. Så skedde också. Det s. k. relativa exportpriset steg med ca 11 % år 1975 och 3 % år 1976, alltså inte fullt ut lika mycket som lönekostnadsökningen per producerad enhet. Enligt andra uppgifter steg det relativa exportpriset för dessa båda år med endast 10 % – det beror på hur man räknar. Men under alla förhållanden var det endast genom att tära på investeringsresurserna och minska utdelningarna som

företagen kunde balansera sina resultat, och som bekant har inte detta gått för många.

Struktur- och kostnadsproblemen i vårt näringsliv var därför allvarligt oroande när den borgerliga regeringen trädde till. Viktiga delar av vår företagsamhet befann sig i ett krisläge. De strukturförändringar som borde ha vidtagits tidigare har nu mognat ut i bransch efter bransch.

Det viktiga i dag är inte att föra en som jag tycker relativt meningslös diskussion om vem som bär skulden till dessa förhållanden. Med demonstrationspolitik eller önsketänkande kommer vi inte till rätta med dessa svårigheter. Vi bör vara överens om att Sverige måste återvinna sin balans gentemot omvärlden.

En av de svårigheter som presenterar sig för oss i detta läge gäller hur tidsförhållandena ser ut. Hur kommer konjunkturen att utveckla sig? Hur lång tid har vi på oss för att genomföra de nödvändiga strukturomvandlingarna? Vilken forskning och teknisk utveckling skall vi satsa hårt på för att komma i kapp? Vi löser inga problem genom att av begränsade resurser kortsiktigt betala stora belopp till industripolitiska insatser som bevarar en industristruktur som inte kan fortleva eller satsa miljardbelopp på arbetsmarknadspolitiska insatser som ges en utformning som förhindrar eller försvårar en nödvändig rörlighet på arbetsmarknaden.

I vårt land har vi satt upp höga mål för samhällsutvecklingen. Vi vill skapa trygghet för människorna i snart sagt varje avseende – trygghet för arbete, hälsa, utkomst och levnadsbetingelser.

Vi vill dessutom skapa så mycket resurser att vi kan dela med oss av dem till u-länderna. Men det förutsätter en industri och ett näringsliv som kan skapa det överskott vårt välstånd bygger på. Det förutsätter också en offentlig sektor som effektivt kan utnyttja de alltid begränsade ekonomiska resurser som ställs till förfogande för gemensamma behov.

Vårt samhälle står nu inför stora svårigheter. De produkter vilkas konkurrenskraft på en internationell marknad utgjort grunden för vårt välstånd besitter inte längre några unika kvaliteter, och de jämfört med konkurrerande produkter från andra länder höga priserna kan därför inte längre motiveras. Orsaken till det låter sig inte beskrivas så enkelt, och några enkla lösningar finns inte heller. Här är inte platsen att göra den fullständiga analysen. Men vi vet att den svenska industrin behöver nya produkter, nya processer, metoder och system som ersättning för dem som inte längre klarar den internationella konkurrensen.

Det förutsätter i sin tur ett *medvetet* forsknings- och utvecklingsarbete mot bestämda mål. Men mot vilka mål?

Det är på sikt mest betydelsefullt att vända vinden för den tekniska forskningen och utvecklingen. Forskning och utveckling har under de senaste åren inte på det sätt som varit behövligt bidragit till industriell förnyelse och ny produktutveckling. Nyföretagande och innovationstakt har minskat. Det rör sig här, i vart fall när det gäller de tunga industrigrenarna, om satsningar av en sådan storleksordning, att det nödvändiga kapitalet inte på länge kan tas ur näringslivet ensamt. Betydande

statliga insatser måste komma till stånd hand i hand med industrin.

Om vi vill vara med krävs därför insatser som inte genast ställer oss vid sidan om. Det gäller mångmiljardbelopp för de närmaste åren. Inte främst för att stödja vår sysselsättning nu, även om det också är väsentligt, utan för att utveckla våra företag och vår teknologi och därmed bevara och öka sysselsättningen i framtiden.

De resurser som frigörs måste investeras i utveckling och inte i åtaganden om nya löpande utbetalningar eller resultera i ökad vinstframtagning. Vad man främst efterlyser är en medveten strategi av det svenska näringslivet för det svenska näringslivet, en strategi som utvecklas i samverkan med samhället i övrigt – en strategi som medvetet utnyttjar våra fördelar och arbetar bort våra svagheter. Det svenska samhället har utvecklats på billiga, rika inhemska råvaror, billig energi men framför allt en välutbildad arbetskraft. Det har varit våra konkurrensfördelar. I dag har vi en väsentlig konkurrensfördel kvar: vår välutbildade arbetskraft. Vi har tidigare visat stor förmåga att ta fram ny teknik, att genomföra stora projekt och hantera stora system. Vi har ett upparbetat kunskapskapital, som vi måste vara ytterligt aktsamma om.

Nu måste vi mer medvetet och i högre grad än hittills utnyttja vad som är vår styrka: den välutbildade arbetskraften och vårt kunskapskapital.

Vi måste avlägsna oss från energi- och kapitalintensiv råvaruframställning och från standardvaruproduktion. Det visar situationen inom våra krisbranscher.

Nu bör vi medvetet satsa på en kunskapsintensiv produktion. En produktion som i större utsträckning tar i anspråk vårt kunskapskapital innebär stora fördelar. Det kan till skillnad från en råvaru- och realkapitalintensiv tillverkning ske även i liten skala. Tillverkningen kan lättare delas i steg. Lokaliseringen behöver inte ske till energi- eller råvaruförekomster. En kunskapsintensiv produktion ger oss också större möjlighet att tillgodose kraven på arbetstillfällen där vi vill bo i stället för omvänt. Den yttre miljön kan bättre bevaras.

På de offentliga sektorerna ökar kostnaderna för vår gemensamma service, för hälsovård, kommunikationer osv. i en takt som gör det svårt att klara ens redan fattade beslut och underhålla gjorda investeringar, än mindre skapa utrymme för nya åtaganden. Genom ett kraftigt ökat utnyttjande av ny teknik kan vi pressa ned kostnaderna för den offentliga sektorn och skapa utrymme för ytterligare reformer.

När det gäller att leta efter nya resurser torde den tidpunkt ha kommit då Sverige behöver köpa teknik utifrån. Som liten nation kan vi inte räkna med att vara helt självförsörjande på det tekniska området. En stimulans till egen teknisk utveckling bör alltså kompletteras med import av teknik från andra länder och ett samarbete. För att en sådan process skall börja behövs också utvecklingsstöd dels till de organisationer som kan främja teknisk utveckling, dels till den svenska företagsamheten.

För att i framtiden skapa styrka i näringslivet bör en rad olika åtgärder

övervägas. De måste alla sikta till att leta efter nya resurser och bättre utnyttja de resurser vi har. Våra befintliga resurser måste förvaltas på ett mera effektivt sätt. Jag har redan varit inne på att man måste göra en smärtsam avvägning mellan det man lägger ut på att bibehålla sysselsättningen i branscher som inte har en framtid och de satsningar man skall göra på våra livskraftiga näringar. Vi måste avsätta mer resurser för forskning och produktutveckling. Vi har en god baseteknologi i Sverige. Den måste inte bara underhållas utan den måste utvecklas och den måste utvecklas med kraft. Sverige måste – liksom många andra länder redan gjort – hitta finansieringsformer som uppmuntrar företagen till att öka sitt risktagande genom att utveckla sin teknik. Det är bl. a. på denna punkt som vi i Sverige skall kunna mobilisera resurser. Låt mig som hastigast belysa de här tankarna mot bakgrund av problemen i mitt eget hemlän, Kopparbergs län.

Behovet av industriell förnyelse i Dalarna är stort. Många företag saknar egna produkter, de är beroende av legoarbeten, som utförs åt ett eller ett par storbolag i länet. Näringslivsbasen är i många orter ytterst ensidig.

När de stora bolagen drabbas av lågkonjunktur, slår det också hårt mot de mindre företagen. De senare skulle klara sig betydligt bättre om de hade egna produkter att stödja sin verksamhet på.

Länsstyrelsen i Dalarna vill nu starta försöksverksamhet med ett utvecklingsbolag. Kostnaderna är relativt ringa, 25 milj. kr. för fem år. Syftet är att på sikt ge länet ett näringsliv som spänner över större områden och en industri som inte är beroende helt ensidigt av de stora bolagen. Det är tänkt att utvecklingsbolaget skall kunna köpa upp, stödja och starta företag som kommer med nya produkter och idéer. Det nya utvecklingsbolaget skall kunna hjälpa till att förverkliga de idéer till nya produkter som finns inom länet. Det är, som känt, mycket kostsamt att få fram en ny produkt på marknaden.

Utvecklingsbolaget skall kunna köpa upp, stödja och starta företag som man tror har en framtid. Många viktiga arbetsuppgifter förestår för ett sådant bolag: att samla in och utvärdera produktidéer, organisera produktion och marknadsföra, följa upp projekt och hjälpa till med finansiering.

Tanken är att bolaget på sikt skall bli självförsörjande. När de företag som köpts upp eller startats har stabiliserat sig, skall utvecklingsbolaget sälja dem och på så sätt få pengar till andra projekt.

Som en grundplåt behövs, som jag sade, ungefär 25 milj. kr. Dessutom vill länsstyrelsen ha ytterligare 3–4 miljoner för att bolaget skall kunna anlita experthjälp. Länsstyrelsen förutsätter att utvecklingsbolaget får ett nära samarbete med STU och framför allt med företagarföreningen.

För egen del vill jag gärna säga att jag tycker att länsstyrelsens initiativ är både okonventionellt och intressant och om bolaget kommer till stånd bör det kunna utgöra ett incitament till förändring av länets delvis mycket ensidiga företagsstruktur och styra in på en mer mångsidig och mindre konjunktürkänslig grund för sysselsättningstrygghet. Det hindrar inte

att inom överskådlig tid är stålindustrin ett av länets mest akuta krisområden.

Stålverkens lönsamhet har försämrats undan för undan i flera år. Inte ens högkonjunkturåret 1974 framstår i ett längre perspektiv som särskilt lönsamt. Till detta kommer att importkonkurrensen har blivit hårdare.

Skall man kunna förbättra konkurrensläget för stålet måste kostnaderna skäras ner, eftersom efterfrågan och priser inte kan påverkas i någon större utsträckning. Hur detta skall gå till har nu stålutredningarna lagt fram förslag om. Det har inte varit någon hemlighet vare sig för företagen, de anställda, kommunerna, riksdagen eller regeringen att de här utredningarna skulle komma att föreslå ganska drastiska åtgärder.

Med hänsyn härtill är de konsekvenser från sysselsättningssynpunkt för ett flertal orter i Dalarna som skulle bli följden om man enbart och ensidigt följde stålutredningarnas förslag inte acceptabla. Särskilt viktigt är att man uppmärksammar kopplingen mellan den malmbaserade metallurgin i Domnarvets och gruvnäringen i Dalarna och likaså Smedjebackens valsverks behov av att få tillgång till den svenska marknaden på armeringsstål och stångstål.

Herr talman! Sysselsättning och ekonomisk utveckling måste tryggas genom ett intimt samarbete mellan näringsliv och samhälle. Vilja till samförstånd, engagemang och konstruktiva idéer måste till för att man skall kunna lösa problemen inom näringslivet. Moderata samlingspartiet sluter helhjärtat upp för sådana strävanden och slår därmed vakt om den svenska ekonomiska modellen, som i sig också bär med sig den frihet och dynamik i samhällsutvecklingen som vi inte vill undvara.

LISA MATTSON (s):

Herr talman! Justitiekommitténs nye ordförande Bertil Lidgard efterlyste tidigare i denna debatt en ny kriminalpolitisk diskussion. På den punkten är jag beredd att instämma med honom. Men det är verkligen min förhoppning att de initiativ som planeras i justitiedepartementet bygger på en bättre och bredare analys än de synpunkter som herr Lidgard framförde. Det räcker inte att ange statistik över brottsbalksbrotten – problemet har flera dimensioner, som måste föras in i den kriminalpolitiska debatten.

Från vårt håll har tidigare i flera anföranden berörts ungdomsarbetslösheten. I forskningsrapporter och massmedia påpekas allt oftare att ungdomsarbetslösheten leder till ökad kriminalitet. Om man bortser från de grova ekonomiska brotten är det just i de yngre årgångarna som frekvensen av kriminalitet är störst, nämligen mellan 14 år och upp till 30-årsåldern.

Kriminologen Leif Lemke har följt förhållandena i Malmö. Under 10–15 år har Malmö haft en brottsutveckling som varit avsevärt högre än i Stockholm och Göteborg. Mellan 1970 och 1971 ökade ungdomsarbetslösheten i Malmöregionen från 200 till 1 100 personer, för att ett år senare vara uppe i 2 000. Malmö låg då nästan högst i landet; ungdomsarbets-

lösheten var där fyra gånger så stor som i Stockholm. Under dessa två år exploderade kriminaliteten, och det var framför allt bostadsinbrotten och tillgreppsbrott som ökade i antal.

Leif Lemke gör direkta jämförelser och säger att det finns ett samband mellan ungdomsarbetslöshet och ökad kriminalitet. Det fungerar inte så att ungdomarna går direkt ut och gör inbrott när de inte har något arbete. Men risken för narkotikamissbruk är mycket stor, och eftersom narkotika är dyrt tvingas narkomanerna till brottslighet av den här typen. Siffrorna är inte något fullständigt bevis, säger han, men sambandet är mycket klart.

Jag tror att detta är någonting som vi även måste ta med i bilden när vi ser på statistiken över begångna brott. Jag tror också att vi inom kort kommer att få en mycket livlig kriminalpolitisk debatt som rör många fält. Mycket snart kommer nämligen den utredning som behandlar fångvårdspersonalens, vaktarnas och vårdarnas, kommande uppgifter. Det skall sättas i relation till de utredningar på detta område som redan avgivit sina betänkanden, utredningarna om övervakningsnämndernas och de centrala nämndernas uppgifter.

Det är intressant att konstatera att kriminalvårdsstyrelsen redan nu gått in till regeringen med en begäran att få organisera om arbetet vid Kumlaanstalten, så att personalen knyts fastare till det egna huset som man säger, dvs. en av de fem avdelningarna, och så att behandlingskollegierna får bestämma när det gäller frigång, fritidssysselsättning och korttidspermissioner i stället för som nu styresmannen. Det kräver måhända en lagändring – i varje fall ändring av författningsregler – men det pekar delvis framåt.

Vidare har häktesutredningen just avlämnat sitt betänkande, och ungdomsfängelseutredningen kommer med sitt betänkande omkring jul. Allt detta kommer att ge anledning till en mångfasetterad debatt kring dessa problem.

Det är min stora förhoppning att man inte heller glömmar bort de problem som överbeläggningarna på våra anstalter f. n. för med sig. Vi hoppas att man inte i ekonomiskt nit i justitiedepartementet kommer att föreslå nedläggning av ytterligare anstalter, då förhållandena är sådana att det knappast finns några platser lediga f. n. och då kriminalvårdsstyrelsen enligt uppgifter i pressen för att klara situationen mycket snart kommer att begära att nya anstalter öppnas, så att man kan ta emot dem som behöver komma dit.

Till bilden hör också att brottsförebyggande rådet inom kort kommer att lägga fram förslag om ett nytt påföljdssystem. Vi vet inte vad det förslaget går ut på, men vi inom justitieutskottet ser med mycket stort intresse fram mot rapporten från brottsförebyggande rådet.

Kriminalpolitiken är en av våra huvuduppgifter, och det är en bild av påföljdssystemet som har intresserat oss speciellt på senare tid.

När FN för något år sedan anordnade ett stort kriminalpolitiskt symposium väckte en kriminolog från Nya Zeeland det största intresset när

han redogjorde för en företeelse som började i Canada och som man sedan har tagit upp på Nya Zeeland och, delvis i andra former, i Australien. Det gäller vad vi här i vår debatt kallar samhällstjänst.

Vårt utskott har varit både på Nya Zeeland och i Australien för att studera hur denna samhällstjänst har utformats. Det kan gälla att man under ett veckoslut kommer in till ett hem eller en institution och sedan går ut och gör en del arbeten som en styrelse, i vilken även fackföreningsrepresentanter ingår, har godkänt och accepterat. Man kan också direkt från hemmet gå ut och göra uppröjningsarbeten i hamnar och bostadsområden, också då i samråd med den fackliga rörelsen.

Vi fann det hela oerhört intressant. Vi talade med upphovsmannen, vi diskuterade med de parlamentariker som hade varit med och fattat det här beslutet. Vi studerade hur samhällstjänsten fungerade. Och vi fann att den i varje fall i det samhälle som finns i Australien och på Nya Zeeland tycks fungera alldeles utomordentligt. Vi är inte helt säkra på att den går att kopiera i vårt svenska samhälle – vi tror att vår fackliga rörelse är annorlunda utformad och att vårt påföljdssystem kanske är något annorlunda. Men tanken på denna samhällstjänst som ett alternativ till fängelse är i varje fall oerhört intressant och kommer väl att fortsätta att dominera den kriminalpolitiska debatten liksom ungdomsfängelseutredningens fortsatta arbete när den har avlämnat sitt betänkande.

Detta är också en av de pusselbitar som ingår i en kommande kriminalpolitisk debatt som, det är min förhoppning, blir mycket djupare och mer mångfasetterad och vidare spridd än enbart en uppräknings av antalet ökande brottsbalksbrott.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Den kommunala självstyrelsen måste ständigt vara en levande verklighet. Den får inte förfuskas till innehållslösa formalia. Självstyrelseprincipen måste crövräs och ständigt utvecklas av varje generation. De senaste årens utredningar och diskussioner om en fördjupad demokrati på lokal- och regionalplanet måste nu omsättas i den praktiska verkligheten. Behovet av att på detta område utveckla demokratin är helt uppenbart. Förväntningarna på en skyndsam reformering är också betydande ute i landet.

Självstyrelseprincipen måste vara den övergripande ledstjärnan för demokratins utveckling och fördjupning. Länsstyrelsernas planerings- och regionalpolitiska uppgifter måste i sin helhet överföras till landstingen. Här behövs fortsättningsvis verkligen inte ett orationellt dubbelarbete, med drag av statlig förmyndarmentalitet. Vad som krävs är en fungerande regional självstyrelse, där huvudansvaret helt vilar på de folkvalda landstingen. Att styrelseledamöterna i länsstyrelserna fr. o. m. i år i sin helhet, utom ordföranden som är landshövdingen, utses av landstingen är ett viktigt steg i rätt riktning. Men detta får å andra sidan inte tas till intäkt för att inte fullfölja planerna på en verklig länsdemokrati.

Samhällsplaneringen måste i sin helhet vara folkligt förankrad i en

demokratiskt uppbyggd beslutsprocess. För den övergripande riksplaneringen svarar riksdagen. Lika naturligt borde det vara att länsplaneringen är en landstingsuppgift och inte en angelägenhet för en regional statlig myndighet som länsstyrelsen. För den lokala planeringen svarar kommunerna.

Direktvalda lokala kommunalråd i olika delar av en kommun är av största betydelse, både för beredning av lokala frågor och för förvaltning av den lokala verksamheten inom givna ramar som beslutas av kommunen. Detta tillsammans med utnyttjande av folkomröstningsinstitutet i kommunal regi förstärker självstyrelseprincipen på det lokala planet.

Den kommunala självstyrelsen är inte bara en fråga om demokrati, utan är också en viktig del i kombination med ekonomiplaneringen. Den fria beskattningsrätten har ett ganska begränsat värde när den kommunala verksamheten till mycket stora delar styrs av statliga beslut eller direktiv. Här måste den grundläggande principen vara att beslutanderätt också innebär betalningsansvar. Detta måste bli en naturlig konsekvens av självstyrelseprincipen i de tre nivåerna i vår demokratiska beslutsprocess. Att den nuvarande regeringen tycks ha viss förståelse för dessa synpunkter är tillfredsställande. Nog är det ganska ohållbart i längden att riksdagen även försöker att svara för reformarbetet lokalt och regionalt, samtidigt som kommuner och landsting själva får klara finansieringen. Ibland sker detta med ett alltför kortsiktigt lockande "stimulansstatsbidrag" under en begränsad introduktionsperiod.

Den fria kommunala beskattningsrätten får inte bli ett självändamål, utan måste sättas in som en del i den totala skatteproblematiken. Vi har nu en formell kommunal beskattningsrätt, men reellt är handlingsmöjligheterna mycket begränsade, som tidigare har påpekats. Kostnadsutvecklingen för kommuner och landsting är så expansiv, att årliga skattechöjningar på femtio öre till en krona för vardera kommun och landsting inte är onormalt. Detta är på sikt en orimlig utveckling, samtidigt som utrymme saknas för nya reformer eller åtaganden, om inte betydande delar av den nuvarande verksamheten kan skalas bort. Samtidigt ställer medborgarna och staten i skön förening ökade krav på service från kommun och landsting. För att komma till rätta med kommunalskattehöjningarna har frivilliga skattetak etablerats med pompa och ståt men tyvärr med föga resultat, eftersom nödvändig kostnadstäckning måste ske. Ett obligatoriskt skattetak blir sannolikt i den praktiska tillämpningen ett alltför statiskt och något klumpigt instrument för att vara en effektiv, framkomlig väg.

Ett annat, mer intressant alternativ bör vara en enhetsskatt för kommun, landsting och stat, som i sin helhet beslutas av riksdagen. Fördelningen av enhetsskatten genom statliga projektanslag, som ibland har aktualiserats, skulle förmodligen bli både krånglig och godtycklig. Därför krävs i alternativet enhetsskatt en generell fördelningsprincip med ett visst krontal, som årligen beslutas, per skattekrona med 100-procentig

skattekraft för resp. kommun och landsting. Dessutom bör åldersstruktur och geografisk belägenhet vägas in i fördelningssystemet.

Ur medborgarnas synpunkt är den totala skattesatsen av största intresse och inte den inbördes fördelningen av skatteuttaget på de olika beslutsnivåerna. Då kan också statsmakten genom riksdagen göra den nödvändiga samordningen av skattepolitiken. Enligt självstyrelseprincipen svarar sedan kommuner och landsting var för sig helt för sin verksamhet inom de ekonomiska ramar som skatteutfallet ger tillsammans med övriga finansieringsmöjligheter på resp. områden.

En levande kommunal självstyrelse är grundläggande för människors delaktighet i samhällsbyggandet lokalt och regionalt. Det är samhällets uppgift att skapa de verkliga förutsättningarna för närdemokrati och samhällsgemenskap.

ARNE BLOMKVIST (s):

Herr talman! Till de brännande frågor som står långt framme på regeringsprogrammen i de flesta länder hör genomförandet av en aktiv och framtidsytande energi- och näringspolitik.

Under näringsutskottets studieresa i Canada och USA kunde man konstatera, att i dessa länder verkar starka krafter för att klara energiförsörjningen. Det är klart att de har ett försprång på en rad olika områden. Det hitintills genomförda rymdprogrammet är bl. a. ett exempel på USA:s tekniska och vetenskapliga resurser, samordnade genom en organisatorisk ansträngning av imponerande mått.

De båda länderna satsar i dag enorma resurser för att om möjligt säkra energiförsörjningen i nuet och för framtiden.

Samtidigt ökas insikten exempelvis i Canada om att landets energiresurser, främst olja och naturgas, ej räcker för självförsörjningen, även om efterfrågeökningen kommer att dämpas avsevärt. Därför söker man nu minska landets sårbarhet för prisändringar och avspärrningar av utländsk utförsel. Målsättningen är att de kanadensiska energitillgångarna skall användas med hänsyn tagen till långsiktiga sociala, ekonomiska och miljömässiga konsekvenser.

Det är också uppenbart, att det f. n. händer mycket på den alternativa energins område i USA just nu. Där experimenteras bl. a. med vind- och solenergi, nya bränslen för bilen och nya möjligheter att utnyttja gamla energikällor bättre.

Utskottets ledamöter hade även tillfälle att i det ökenliknande landskapet utanför Sandia-laboratorierna i New Mexico se flera intressanta objekt, t. ex. solanläggningar och vindaggregat.

Lars Örtengren – teknisk-vetenskaplig attaché i Washington – har säkert rätt, när han i ett föredrag i mars i år under rubriken "Amerikansk energihushållning – problem och möjligheter" säger: "Alla de energialternativ som vi kan se i närperspektivet har sina miljö- och riskproblem. En del av dessa är dåligt kända eller svåra att förutsäga. I USA är man, bl. a. mot denna bakgrund, böjd att inte lita till ett enda energiprodukt-

alternativ utan i stället fördela riskerna. Kol och kärnkraft utgör tillsammans, i varje fall för tiden fram till sekelskiftet, basen för den amerikanska energiproduktionen.”

I samband med arbetet på att även i framtiden kunna förse svenskt näringsliv och landets övriga konsumenter med så billig energi som möjligt finns det all anledning för oss att även i fortsättningen följa vad som händer i Canada och USA.

Herr talman! Ingen här i dag kan förneka att Sveriges nuvarande närings- och sysselsättningspolitiska situation är den svåraste sedan 1930-talet. Gång på gång blir vi påmind om hur besvärligt läget är för anställda och för företag inom utsatta branscher. Inte minst mot denna bakgrund har det svenska folket rätt att kräva av den borgerliga regeringen att den ger besked om den fortsatta energipolitiken.

De anställda, företag och kommuner har rätt att kräva besked om hur elkraft till framtidens samhälle skall kunna garanteras. Det är beklagligt att regeringens taktiska turer har skapat osäkerhet på det energipolitiska området. Det är också en uppfattning, som delas av ledarskribenter i den borgerliga pressen. Så t. ex. skriver signaturen ”peb” i Skaraborgs Läns Tidning den 20 oktober att ”regeringens svagaste punkt är den splittrade energipolitiken, som den måste komma runt för att få den ro och styrka som krävs för att formulera realistisk energipolitik för framtiden och slippa att ständigt försvara taktiska missgrepp under valrörelsen”.

De interna striderna inom det borgerliga blocket har i dag skapat en stor ovisshet hos de anställda och företagen i näringslivet. Det gäller alldeles särskilt anställda och företag inom energiområdet.

Vi vet att inom ramen för en ansvarsfull energi- och näringspolitik är alunskiffern en nationell tillgång som kan få stor betydelse för den svenska råvaruförsörjningen. I det här sammanhanget vill jag gärna erinra om att personalen vid Ranstadsverket under en lång följd av år lagt ner ett fantastiskt arbete inom forsknings- och utvecklingsverksamheten beträffande alunskiffern i denna anläggning.

Som alla känner till har LKAB i maj i år hos regeringen anhängit om tillstånd att få bedriva verksamhet vid Ranstadsverket omfattande en brytning av en miljon ton alunskiffer om året, kombinerat med en forsknings- och utvecklingsverksamhet – Mineralprojektet Ranstad. I första hand syftar projektet till att inom en tioårsperiod söka utveckla en industriell fullutvinningsprocess. Man räknar här med att ur skiffern kunna producera aluminiumprodukter, gödselvaror, lagringsmetaller och energiråvaror. I sina remissvar har också Svenska gruvindustriarbetareförbundet, Industriförbundet och industriverket slagit fast att alunskifferna är en av vårt lands största och mest outnyttjade naturresurser.

Myndigheter som har att bevaka miljövärdintressena anser inte att projektets påverkan blir sådan att det inte kan godkännas. Arbetsmarknadsstyrelsen, statens planverk, arbetarskyddsstyrelsen, SGU och statens strålskyddsinstitut har avgivit positiva remissyttranden. LO, TCO, Väst-

Sveriges LO-distrikt, LO-sektionen i Skövde, Skara och Falköping, Skaraborgs läns TCO-distrikt och Industritjänstemannaförbundets avdelning 12 i Skaraborgs län stöder helt projektet.

Mineralprojektet Ranstad kan skapa goda framtidsutsikter för olika delar av näringslivet. Övriga positiva rikspolitiska konsekvenser kan ta sig uttryck i en ökad självförsörjning, minskat importbehov, förbättrad bytesbalans och en ökad sysselsättning. Ett nej till mineralprojektet Ranstad, vilket tydligen de borgerliga fullmäktigegrupperna i berörda kommuner kommer att ställa sig bakom, är enligt min mening också ett nej till utveckling.

Jag har vid flera tillfällen från denna talarstol uttalat min oro över sysselsättningsutvecklingen i Skaraborgs län. Jag har framfört krav på en kraftig förstärkning av arbetsmarknaden i Skövde och i Falköping. Den negativa utvecklingen i dessa båda kommuner beror i stor utsträckning på svårigheter inom bilindustrin, textilindustrin och vissa delar av jord- och stenindustrin.

Den ensidighet i näringslivet som i dag existerar på flera håll inom denna del av länet måste brytas, så att ett differentierat näringsliv kan utvecklas. Ett förverkligande av mineralprojektet Ranstad, som totalt beräknas ge en sysselsättningsökning med ca 550 personer – enligt Biltingenutredningen minst 800 personer – skulle åstadkomma en bättre regional balans inom den centrala delen av Skaraborgs län.

Mot denna bakgrund och inte minst med tanke på mina intryck från näringsutskottets studieresa i Canada och USA, den globala energi- och råvarusituationen samt de riks- och länspolitiska konsekvenserna vädjar jag till regeringen och till de borgerliga fullmäktigeledamöterna i Skövde och Falköpings kommuner att stödja mineralprojektet Ranstad.

BERTIL JOHANSSON (c):

Herr talman! Vid remissdebatten förra hösten sade jag att sämre förlorare än socialdemokrater får man leta efter. Socialdemokraterna förlorade valet och hade den korta tid som de då varit i opposition hemfallit åt en politisk argumentering som i förgrovning och anstötthet slog alla rekord. De socialdemokratiska tidningsskribenterna föll in i samma jargong: Jag ställde mig undrande inför att man kände sig så hopplöst utlämnad för att man lämnat kanslihuset, och jag menade att ett parti i oppositionsställning kan göra en stor insats i samhället. En förutsättning för detta är att man kommer över besvikelsen, tummar litet på prestige och i stället arbetar fram konstruktiva förslag.

Ett år efter det jag gjorde dessa påståenden och sedan jag nu fått ett något längre perspektiv på denna socialdemokraternas oppositionspolitik, vad finner jag då? Ja, inte har det förändrats mycket. Man för en "hackspettspolitik", vilket innebär att man tydligen för varje dag har en ambition att kritisera allt vad regeringen tar sig för. Jag är fullt på det klara med att när man som socialdemokraterna efter fjolårets val bestämt sig för att spotta på allt som den nya regeringen ägnar sig åt, så är det

inte lätt att byta fot och föra en ansvarsmedveten oppositionspolitik som vi är vana vid i det här landet.

Det kanske får ske en successiv nedtrappning, så att inte folk märker en alltför drastisk svängning. Men skall tillnyktringen inte ske snabbare än vad vi märkt hitintills, så får vi vänta många år innan socialdemokraterna i detta land kommer att föra en folkets oppositionspolitik. Den oppositionspolitik som socialdemokraterna bedriver kan inte ligga i folkets intresse – ja, knappast i partiets intresse heller. Vi skall naturligtvis inte blanda oss i hur taktiken läggs upp inom herr Palmes parti; det skall socialdemokraterna få avgöra själva. Men jag ser också till politikens anseende. Människor kan ju undra vad det är för något en politiker ägnar sig åt. Jag tror att ledande socialdemokrater känner till stämningen inom sitt eget parti dåligt. Jag tror att de s. k. gammelsossarna inte riktigt är med på noterna.

Ingen begär att socialdemokraterna skall välsigna varje förslag som kommer från regeringen. Visst skall ett oppositionsparti ha rätt att opponera sig. En konstruktiv kritik är en tillgång i alla sammanhang. Jag vill också medge att något i den riktningen har vi kunnat uppfatta, men nog har det varit i små portioner – det har mest varit råskäll. Herr Palmes inledningsanförande här i dag var ju balanserat – det vill jag gärna säga – men när han kom till replikerna var det ungefär samma tonläge, samma arrogans som vi tidigare varit vana vid från hans sida.

Att vi här i landet de senaste åren levt över våra tillgångar, att den doktrin som sagt att vi bara kan rulla fram med standardhöjningar inte längre är relevant, det är vi väl ganska överens om. Att vi måste hushålla med våra energi- och naturresurser har också blivit en realitet för sven-skarna. Det är bra med detta uppvaknande. Jag har även märkt ute bland folk att man tar dessa realiteter som en utmaning på så sätt att man vill hjälpa till på alla områden att sätta Sverige på rät köl igen. Det vill man, även om det skall kosta en del. Det som socialdemokraterna i sin argumentering kör med, att människorna känner sig alldeles utlämnade, är fel. Nej, jag ser snarare i min omgivning människor som bildligt talat kavlat upp ärmarna för att komma igenom några besvärliga månader, så att vi därefter kan komma i balans igen. Människorna förstår att påfrestningarna i den svenska ekonomin är betydande. De förstår att när underskottet i utrikesaffärerna tenderar att växa måste vi hålla igen vår egen konsumtion. De förstår att produktion och sysselsättning måste prioriteras.

Den nya regeringen fick ta hand om ekonomiska problem som under de senare åren blivit alltmer svårbemästrade. Inget parti kan svära sig fritt från den situation som uppkommit. Vi har alla varit litet väl optimistiska för framtiden när vi påstått att vi här i Sverige alltid skulle få ligga en längd före alla andra nationer. Men uppvaknandet är nyttigt. Att då som socialdemokraterna ställa sig vid sidan om och låtsas att man är helt oskyldig är knappast anständigt. Det var skönt för nationen att vi fick en regering som såg vart det bar hän. Hade den nuvarande

oppositionen fått fortsätta att handha regeringsarbetet och i den situationen betett sig som man i dag gör, då hade det varit synd om fosterlandet.

Regeringen undandrar sig inte impopulära åtgärder för att komma till rätta med ekonomin. På sikt banar dessa åtgärder väg mot balans i vår ekonomi. Men en förutsättning är förstås att övriga länder i västvärlden också nås av en konjunkturuppgång. Nu gäller det att skapa ett tillräckligt ekonomiskt underlag som gör att vi kan fullfölja önskade reformer inom barnomsorgen, inom åldrings- och sjukvården osv. Ett livskraftigt näringsliv skapar förutsättningar för detta. För att trygga sysselsättningen, dämpa prisstegringarna och göra industrin konkurrenskraftigare beslutade regeringen på sensommaren att framlägga det stabiliseringsprogram som varit ett stort ämne i dagens debatt.

De nu i höst avlämnade regeringsförslagen för att rädda sysselsättningen i vinter är väl vidare ett bevis på god vilja och handlingskraft.

Georg Borgström sade för en tid sedan: "I en värld med strikt givna gränser är det inte längre fråga om att leva överdådigt och ständigt höja extravaganserna. Vi måste lära oss att leva ekonomiskt, att hushålla med jord, vatten, energi, livsmedel, foder, skog och inte minst metaller."

Det är ju inte första gången som denne forskare håller straffpredikan över vår tids slösaktiga leverne. Hans ord bör inte få förklinga ohörda. Från centerns sida har vi varnat för miljöhotet och med kraft sagt ifrån att denna generation ej får roffa åt sig naturtillgångarna.

I fjolårets regeringsdeklaration står det att miljöpolitiken skall bygga på en ekologisk grundsyn. I denna viktiga fråga borde riksdagen kunna uppträda enigt. Men det är litet så och så med det. Kärnkraftsfrågan får vara exempel nog – ja, energifrågan över huvud taget. Man får den uppfattningen att socialdemokraterna satsar på en ohämmad tillväxt utan att reda ut vad tillväxten skall innehålla och att de bortser från miljöeffekterna. Man tycks glömma att det är vi som har till uppgift att forma det samhälle vi vill ha, och att vi inte bör rätta oss efter vad en ohämmad energiökning skapar åt oss. Det finns kanske också representanter för andra partier som behöver lyssna på detta. I alla fall finns det röster i både moderat- och folktopipressen som inte tycks ha några betänkligheter mot den tidigare förda energipolitiken i det här landet. Härvidlag instämmer jag i vad herr Blomkvist anförde.

Svenska folket är väl motiverat för att spara energi. Det visar t. ex. de många förfrågningar om sparåtgärder som görs hos myndigheter. Tillströmningen till studiecirklar och kurser inom detta område visar också att intresset är stort. Vi har redan nått goda spareffekter. Ja, de åtgärder som redan satts in inom industrin har t. ex. sparat 340 000 ton olja på ett år. Aldrig tidigare har intresset för energisparandet varit så utpräglat som i år. Därför gör vissa tidningar nationen en björntjänst, när de ifrågasätter förnuftigheten i denna sparkampanj.

Till sist vill jag något bemöta vad herr Blomkvist sade. Han berättade att utskottsledamöterna i sommar varit i Canada och USA och studerat

många intressanta saker. Herr Blomkvist framhöll bl. a. att man där sat-
sade på olika energikällor. Det tyckte han var bra, och det gör jag också.
Det visar att fler länder än Sverige slagit in på den vägen. Sedan kom
herr Blomkvist med sin gamla käpphäst – Ranstad och brytningen av
skiffer där. Han påstod att den nya regeringen inte kan få fram tillräckligt
med energi för näringslivet i det här landet, men jag kan lova herr Blom-
kvist att den nuvarande regeringen kommer att skapa sådana resurser
på energisidan att industrin får tillräckligt med energi.

Herr Blomkvist sade vidare att många i Västergötland vill få till stånd
en brytning av uran. Det tror jag säkert, men jag känner också till många
som förfäktar miljöintressen och som motsätter sig brytningen.

Sedan skall herr Blomkvist också ha klart för sig att de energiprognoser
som den förra regeringen gjorde har måst revideras åtskilliga gånger.
Och det vet också herr Blomkvist. Framför allt: Var inte rädd, den här
regeringen kommer att skapa tillräckligt med energi i det här landet!

ARNE BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att Bertil Johanssons inlägg kommer att bli ett
mycket intressant dokument ur den synpunkten att herr Johansson kri-
tiserade socialdemokratin för dess uppträdande som oppositionsparti. Han
skulle, menade han, ge partiet en vägledning om hur det borde uppträda.
Jag tycker att den som läser herr Johanssons inlägg och hans tillrätta-
visning av det socialdemokratiska partiet snabbt borde inse att herr Jo-
hansson, med den vokabulär han använde, knappast är den rätta personen
att ge den vägledningen.

Det skulle ju vara märkligt om inte socialdemokratin hade påpekat
den kraftiga förändring som har skett under det senaste året. Jag sade
i mitt anförande att ingen har kunnat förneka att vi i dag upplever en
sysselsättnings- och näringspolitisk situation som vi inte haft motsva-
righet till sedan 1930-talet. Det har inte herr Johansson förnekat.

Är det då så märkligt att socialdemokratin erinrar de borgerliga par-
tierna om deras vallöften, exempelvis om att vi skulle få en minskad
inflation? Vi har fått prisstegringar som aldrig tidigare. Hur var det, herr
Johansson, med de 400 000 nya jobben? Var finns de? Det är många
år sedan vi hade en så hög arbetslöshet som vi har i dag. Hur är det
med vårdnadsbidragen och med stoppet för kärnkraften? Ja, jag förstår
att detta kan vara irriterande frågor för herr Johansson, men jag har
rätt att ställa dem och kommer att göra det även i fortsättningen.

När det sedan gäller Ranstad uppmanar jag herr Johansson att läsa
de remissvar som nu har avgivits. Jag har citerat en del av dem. Jag
skulle ha kunnat läsa upp många fler, men min tid räckte inte till. Alla
de stora, tunga remissinstanserna har sagt att vi måste utveckla detta
objekt. De som har sagt nej är i första hand miljögrupperna och några
andra remissinstanser, och nu kommer förmodligen också de borgerliga
fullmäktigegrupperna i Skövde och Falköping att göra det. Men de flesta

av remissinstanserna har sagt ja. Jag tycker att Ranstad är ett projekt som hela Sverige har intresse av att genomföra.

BERTIL JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Arne Blomkvist har visst rätt att kritisera. Får jag säga till herr Blomkvist att det alltid är balans i hans framträdanden här i kammaren och att han var sig lik också i dag. Men min kritik mot socialdemokraterna riktar sig bl. a. mot partiledaren och partiledningen, som inte vill kännas vid sitt ansvar för den utveckling som skett och enbart skjuter över skulden på den nya regeringen. Det tycker jag är fel.

Det har talats mycket om de 400 000 nya jobben, och jag behöver inte gå i svaromål i den frågan. Den har mina partibröder och -sysstrar förklarat flera gånger här i kammaren i dag och det behöver därför inte kommenteras ytterligare.

Frågan om utvinningen av uran i Ranstad är ett märkligare fall. Herr Blomkvist säger att de borgerliga partierna troligen kommer att vilja avstå från brytning i Ranstad. Men de måste väl också ha några skäl för sitt ställningstagande, herr Blomkvist. Böjer de sig bara för en tillfällig opinion utan att ha tänkt igenom vad detta innebär i framtiden? Uranet kommer att ta slut en gång. Vad skall de arbetare som haft jobb en tid där sedan ta vägen? Och hurudant kommer landskapet då att se ut, herr Blomkvist? Jag skulle tro att detta väger mycket tungt i vågskålen när de borgerliga tar ställning i denna fråga.

ARNE BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna säga att jag inte förnekar att de borgerliga fullmäktigegrupperna i Skövde och Falköping har prövat frågan utifrån sina värderingar och gjort sina bedömningar när de på måndag tar ställning till den.

Men vad jag menar är att man ju har remissinstanser för att de skall ge vägledning. Och jag kan inte erinra mig att jag någon gång tidigare har kunnat konstatera att nästan alla tunga remissinstanser, sakkunskapen på en rad olika viktiga områden, ställt sig helt bakom en framställan.

Jag har en tidning framför mig som visar att uppfattningarna är olika. Det är Piteå-Tidningen, där ett centerpartistiskt kommunalråd, Hans Holmgren hälsar uranbrytningen välkommen till Arjeplog. Och det är ju alldeles uppenbart att han också måste ha byggt den välkomsthälsningen på ett noggrant studium av det material som finns. Men här har uppenbarligen sysselsättningsfrågan spelat stor roll, och det förstår jag.

Jag vill gärna säga att de naturresurser vi har i Skaraborgs län ligger i jordbruket och bergen. Uranet och mineralprojektet är en naturresurs icke bara för länet utan för hela vårt land. Det är därför jag tycker att det skulle vara så oerhört värdefullt att pröva Mineralprojektet Ranstad – det betyder så mycket för framtiden med tanke på de problem som

vi kan räkna med att få möta när det gäller utveckling av näringslivet och sysselsättningen för länets invånare.

BERTIL JOHANSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Visst skall folk i allmänhet ta hänsyn till vad experter säger, men oavsett detta vill jag säga att socialdemokraterna har velat få det dithän att det kommunala vetot skulle tas bort i sådana här sammanhang. Men jag är glad att det finns kvar, att det är folkviljan som får avgöra sådana här frågor till sist.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! Det allt överskuggande problemet i vårt land just nu är sysselsättningsfrågorna. Särskilt beklämmande är att så många ungdomar saknar arbete. Kraftfulla åtgärder behövs för att klara detta på ett för ungdomarna meningsfyllt sätt.

Flera branscher har haft sina strukturproblem, och flera andra kommer. Risker är därför att de besvärliga förhållandena på arbetsmarknaden blir långvariga. Jag skall inte här gå in på de djupliggande orsakerna till arbetslösheten, den svaga ekonomin och de våldsamma prisökningarna. De har tidigare under debatten berörts av andra talare. Jag kan dock konstatera – och det har många människor vid det här laget också gjort – att enbart tillkomsten av en ny regering inte betyder den injektion för företagsamheten som de borgerliga förespådde före valet. Tvärtom har svårigheterna blivit bra mycket värre under de borgerliga partiernas första regeringsår.

Olof Palme inledde sitt huvudanförande i dag med att beröra situationen i norra Uppland. Det understryker, menar jag, allvaret i de bekymmer för framtiden som vi som bor där så starkt känner. Jag vill i mitt anförande något närmare beröra sysselsättningsläget i Norduppland.

Från socialdemokratiskt, fackligt och kommunalt håll har vid olika tillfällen pekats på de speciella problem som finns på de uppländska bruksorterna med oftast en enda dominerande industri. Problemen har funnits under hela 1970-talet och även några år tidigare, men man har framför allt från fackligt håll varit medveten om att läget skulle förvärras i stället för tvärtom. Den långvariga lågkonjunkturen ute i världen och den hårdare konkurrensen från andra länder har skärpt den ytterligare. Den minskade orderingången har försvagat företagens ekonomi. Stora och som stabila och säkra betraktade företag har gått ner på knä och måste få stöd från samhällets sida för att kunna överleva. Investeringsbehoven är mycket stora men nödvändiga för att företagen skall kunna hänga med i konkurrensen med utlandet. Därtill konkurrerar storföretagen även inbördes på en marknad som blir allt mindre.

Det är därför nödvändigt med en strukturrationalisering inom stålindustrin, men den skall, såsom vi så ofta från socialdemokratiskt håll sagt, genomföras under socialt acceptabla former. Vi tror att den svenska stål- och gruvindustrin har en framtid, men vi anser att staten måste

ges ett större inflytande och ägaransvar. En ökad vidareförädling måste till för att bredda sysselsättningen.

Vid de två kvarvarande stålorterna i norra Uppland, Söderfors och Österbybruk, har antalet sysselsatta undan för undan reducerats genom minskning av antalet produkter och genom rationaliseringar inom företagen. I Söderfors har sedan 1966 arbetsstyrkan minskat med i runt tal 350 personer, medan nedgången i Österbybruk sedan mitten av 1960-talet varit omkring 200. Man har nu i dessa båda samhällen nått den lägsta nivå befolkningsmässigt sett som är acceptabel för att kunna bibehålla den samhällsservice och kommersiella service som byggts upp. De ägarbyten som Söderfors fått uppleva utan samhällelig och facklig insyn har på ett eftertryckligt sätt understrukit den otrygghet som de anställda fått arbeta under. De har blivit schackpjäser i händerna på aktieägare och storbanker, som flyttat dem hit och dit för att få bästa möjliga vinst eller för att bli av med besvärliga konkurrenter.

De problem som Österbyverken råkade i 1972 resulterade i att den s. k. Österbygruppen senare tillsattes för att hjälpa till att skaffa ersättningsindustrier. Denna arbetsgrupp med landshövdingen som ordförande har utvidgats till att omfatta även Söderfors och hela Norduppland. Man kan litet drastiskt säga att hela den norra länsdelen betraktas som katastrofområde med problem av Norrlandskaraktär. Orter som Karlholm, Örbyhus och Tierp har även bekymmer med sysselsättningen, och i Skutskär minskas arbetsstyrkan trots omfattande moderniseringar. Lokaliseringsstöd för investeringar har erhållits, men när det gäller nyetableringar har det varit väldigt kärt. Särskilt ont om arbetstillfällen är det för ungdom och för kvinnor.

Nu kommer nästa månad en proposition om specialstålet och kanske även handelsstålet som resultat av de båda stålutredningarna för att lösa de viktiga strukturproblemen. Förhandlingar har förts i största hemlighet mellan företagen och med statens speciella kontaktman men utan medverkan från de lokala fackliga organisationerna. Det är nog inte utan att man i både Söderfors och Österbybruk känner stark oro för de förslag som kan komma fram och i vilken omfattning dessa orter kan komma att drabbas. Nu verkar det som om det skulle vara svårt att komma överens, och risken är väl att inga konstruktiva förslag kan läggas fram.

Länsstyrelsen har på uppdrag av industridepartementet redovisat konsekvenserna av olika sysselsättningsnivåer vid orterna Söderfors och Dannemora/Österbybruk. Dannemora har som bekant järnmalmsgruvor som är starkt beroende av vad som händer på handelsstålsidan. Det är talande siffror, som klart visar att dessa brukssamhällen är ytterst känsliga för varje befolkningsminskning om de skall kunna behålla karaktären av servicecentra.

Struktumvandlingen kan göra det nödvändigt med inskränkningar, men då är ett oeftergivligt krav att andra sysselsättningsmöjligheter erbjuds för den eller de orter som drabbas. Det räcker inte med att hänvisa till arbetspendling – det kan möjligen vara en kortsiktig lösning under

ett övergångsskede. Företar man en neddragning i en basindustri, så måste något annat komma i stället. I Söderfors har redan, utan att avvakta utvärderingen av stålutredningen och förhandlingsresultatet, 18 tjänstemän varslats om uppsägning. Bolaget vill också varsla 90 man på kollektivsidan.

Om stålverket skulle läggas ned kan knappast Söderfors leva vidare som en levande ort, säger länsstyrelsen. En avveckling i Österbybruk skulle få lika allvarliga följder. Flertalet ungdomar skulle tvingas flytta för att få arbete, och man måste räkna med en omfattande arbetslöshet och undersysselsättning bland den kvarvarande befolkningen.

Situationen i Norduppland hade säkert varit än värre, om man inte haft kärnkraftsbygget i Forsmark att tillgå. Det har skapat sysselsättning för många ifrån framför allt de norduppländska kommunerna, i synnerhet Östhammar.

Med regeringsskiftet kom även oron och otryggheten till denna jättelika arbetsplats. Regeringens energipolitik, som innebar ett år av ständiga förhållanden och förseningar, har gjort förvirringen nästan total. Ingen tycks veta hur det skall bli med utbyggnaden, och man vet inte ens om man får ta det hela i drift när det blir färdigt. Vattenfall fick i uppdrag av regeringen att utreda konsekvenserna av en neddragning, men direktiven sade också att förutsättningen var att byggnadsarbetena för det tredje aggregatet stoppades. Detta håller nu också på att ske. 400 man har varslats om uppsägning under första halvåret 1978. Därtill kommer ett tjugotal tjänstemän samt uppskattningsvis ett hundratal personer som arbetar åt olika entreprenörer. Samtidigt fortsätter arbetena med reaktordelen och turbinerna på verkstäderna. Förklara det den som kan!

Detta är ett paradexempel på regeringens oförmåga att lösa energifrågan. Man säger att det är så viktigt att bibehålla handlingsfriheten inför 1978 års energipolitiska beslut. Men det gör man inte genom att lägga det tredje aggregatet i malpåse och låta byggnadsstyrkan skingras. I så fall måste ersättningsjobb ordnas, och det måste ske kvickt innan de bästa yrkesarbetarna försvinner. Den statssekreterargrupp som skall skaffa andra jobb får handla snabbt, och sedan gäller det om regeringen kan ge de nödvändiga ekonomiska resurserna.

Sprängningsarbetena för trean fortsätter dock än så länge. Bara det är ett gigantiskt arbete. Den som fortfarande tror att trean befinner sig på ritstadiet rekommenderas därför ett besök uppe i Forsmark. Där finns världens största ritbord till beskådande. Där finns gott om arbete.

Jag vill råda regeringen att lyssna, kanske inte på mig eller byggnadsarbetarna, för det hjälper väl inte, men på de krav som alltmer högljutt reses ifrån moderat- och folkpartihåll. Moderata samlingspartiet i Uppsala län vädjar till regeringen: Fullfölj Forsmark 3 utan försening! Det är energipolitiskt, sysselsättningsmässigt och ekonomiskt motiverat och ger en reell handlingsfrihet inför den fortsatta utvecklingen. Moderaterna i Östhammar kräver ett snabbt avgörande om Forsmark 3, och man är synnerligen kritisk mot den stiltje som råder i regeringen.

Nr 16

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

Det folkpartistiska organet i Uppsala, Upsala Nya Tidning, skrev i en ledare för några veckor sedan att "hela situationen i Forsmark gör faktiskt ett lätt befängt intryck. Den välmotiverade sysselsättning som redan finns serverad på platsen möts med kalla handen, samtidigt som en grupp experter tydligen skall ut och söka med ljus och lykta efter någon form av ersättning. Varför göra det så svårt för sig?"

En försening av Forsmarksbygget, om det byggs på s. k. sparlåga, kostar 1-1,5 miljarder kronor – lättsinnigt bortkastade pengar i vårt ekonomiskt kårva läge. Kom sedan inte från regeringens sida och begär uppoffringar av löntagarna! Vi har faktiskt inte längre råd att dras med en borgerlig regering. Det räcker med den arbetslöshet vi redan har utan att i onödan göra det värre med en huvudlös energipolitik. Ge de anställda i Forsmark ett klart besked om att arbetet med trean får fullföljas! Det som nu sker tjänar inte längre syftet att rädda centerns ansikte. De flesta torde vid det här laget ha genomskådat att det är spel för galleriet som inte är värdigt en regering.

GUSTAV LORENTZON (vpk):

Herr talman! Det är ingen överdrift att påstå att landets naturtillgångar – malmen och skogen – under decennier varit utsatta för en omfattande rovdrift. De snabba och stora profiterna har intjänats på råvaran och i bästa fall på halvfabrikat. Någon mer förädlingsindustri kan man i detta sammanhang knappast tala om. För gruvindustrins del har det varit den direkta råvaran, malmen, som i stort sett saluförts på utlandsmarknaden. Däremot har det förekommit – och förekommer – en omfattande import av förädlade produkter där järnmalm utgör råvaran. Det påstås att upp till 55 % av järnvarorna importeras till vårt land.

I dag säger representanterna för de större gruvbolagen att de klassiska gruvorna i Norrbotten och Bergslagen inte längre är intressanta. Man räknar kallt – givetvis från profitsynpunkt – med att dessa gruvor inom en inte avlägsen framtid är sluttömda. Rovdriften har, som bekant, under åren varit omfattande.

Det är i södra och mellersta Sverige vi har de intressanta områdena, säger samma bolagsrepresentanter – här har vi mineralerna. Det är framför allt uranet som spökar och som man beräknar kan komma att ge de stora och snabba profiterna. Att Bolidenbolaget och LKAB tävlar om förstahandsrätten till dessa områden tillhör pjäsen. Att hela bygder i exempelvis Skåne och Västergötland skulle förstöras bekymrar inte dessa bolag. Norrlandsgruvorna är alltså inte längre intressanta. De ger inte längre de snabba och stora profiterna. Rovdriften har gjort att de snart är tömda.

Skall den andra stora svenska naturtillgången – skogen – gå samma väg? Den frågan är berättigad att ställa i detta sammanhang. Skogstillgångarna i Sverige har även de varit utsatta för en omfattande rovdrift, och vi har kommit dithän att avverkningsarna tenderar att bli större än återväxten. Även här har exporten gällt framför allt råvara och halv-

fabrikat, då detta gett de snabba och stora profiterna. Vissa år som 1973 och 1974 var vinsterna så stora att de betraktades som övervinster.

I motsats till landets gruvor som, oavsett hur snabbt brytningen sker, en gång måste vara tömda, är skogen en naturtillgång som rätt skött aldrig sinar. Men rovdriften hittills med naturtillgången skogen är oro-väckande.

Pappersmassa och sågade trävaror har varit och är de stora export-produkterna. Framställning av papper har visserligen under senare år ökat, men skogsbolagen söker sig i allt större utsträckning till utlandet för att där vidareförädla den svenska pappersmassan. Exempelen härpå är många. Sedan länge har exempelvis Svenska Cellulosa AB – SCA – exporterat pappersmassa till Tyskland för framställning av hygienprodukter som ansiktsservetter o. d., förädlade produkter som sedan exporterats till Sverige för försäljning här i landet.

I tidskriften *Veckans Affärer* den 14 april i år ges nya avslöjanden om SCA:s planer för ytterligare och omfattande utlandsengagemang, där pappersmassa som är framställd i Sverige skall förädlas i utlandet. Enligt verkställande direktören Bo Rydin i SCA pågår förhandlingar med en rad intressenter i olika länder i Europa. Här ett direkt citat från direktörens uttalande:

”SCA har alltsedan början av förra året haft 6–7 Europabollar i luften. Siktet har varit inställt på att bygga 3–5 tillverkningsindustrier för hygienprodukter i Europa, en eller två i USA.” Det är svensk pappersmassa det här är fråga om.

Samma tidskrift säger att förhandlingar är långt framskridna med Englands största skogsindustrikoncern och den amerikanska Scottkoncernen om att bilda ett gemensamt europeiskt bolag. Därtill pågår förhandlingar om delägarskap med den holländska Van Gelder-gruppen, den stora pappersindustrin i Holland med en årsomsättning på 1,5 miljarder och 5 000 anställda. Men även andra svenska skogsbolag som Billerud och Södra Skogsägarna har enligt *Veckans Affärer* nämnts när det gäller delägarskap i denna holländska koncern. Tidningen tillägger: ”Det är partner som har tillgång till cellulosa man behöver.” Det är den svenska pappersmassan som inte skall förädlas i Sverige utan ute i Europa.

Då de svenska skogsbolagen hittills har fått uppträda praktiskt taget som dem lyster kan man räkna med att takten i massaexporten kommer att väsentligt ökas. I detta sammanhang är det berättigat att ställa frågan: Tänker den regering vi har ge exempelvis SCA möjligheter till den omfattande valutaexport det här kommer att bli fråga om, som i sig innebär ytterligare utslagning av arbetare inom skogsindustrin i Sverige?

Dessa omfattande utlandsengagemang har givetvis lekt skogsbolagen i hågen, då de sedan länge varit inställda på att bygga ut sina massafabriker och kraftigt öka massaproduktionen, skrota de mindre fabriker och därmed göra tusentals löneanställda inom skogsindustrin arbetslösa.

Fortfarande skall alltså Sverige stå till förfogande med halvfabrikat och ha den koloniala stämpeln kvar, fortfarande uppträda i den roll som

en gång i tiden tilldelades Sverige av industrinationerna på kontinenten. Linjen har varit: Svenskarna får producera pappersmassan, men vida-reförädlingen sköter vi. Ni har ju vatten och elkraft i överflöd till er processindustri – det saknar vi. Miljöförstöringen spelar mindre roll för er som har många älvar och stora sjöar.

Får skogsbolagen som de vill skall Sverige även i fortsättningen spela denna koloniala roll. Därför offrades Ådalen, tidigare ett av vårt lands mest utpräglade industriområden. I dag är området genom framför allt SCA:s handlande en industriell kyrkogård. Då NCB, de norrländska skogsägarna, för en tid slår igen sin fabrik i Väja ryker inga skorstenar mer i Ådalen. Det är första gången på 70 år. En gång i tiden fanns det i Ådalen 32 sågverk och 7 massafabriker. SCA ägde ensamt 16 företag. Det sista av dessa företag, Kramforsfabriken, stoppade maskinerna för en tid sedan, och över 300 personer gjordes arbetslösa. Löftena till de anställda och till Kramfors kommun om en ersättningsindustri infriades aldrig. Inte heller den här gången höll SCA sitt löfte. I stället gavs ett löfte om 10 milj. kr. till Kramfors kommun som plåster på såren. Kommunledningen bockar och tackar, nu som alltid, oavsett hur illa och brutalt SCA uppträtt i Ådalen. Uttryck för denna underdanighet gavs senast i en intervju med en representant för kommunledningen i Kramfors, då han tackade SCA för de 10 milj. kr. som bolaget hade lovat. Han förklarade att pengarna kommer väl till pass nu när man skall göra PR för Ådalen, nu när Ådalen är slut!

SCA och Svenska Handelsbanken har även tidigare lovat nya företag till Ådalen efter sina företagsnedläggningar men har brutalt brutit sina löften. På sin tid utlovades ett pappersbruk. Regeringen och de kommunalt ansvariga litade som alltid på SCA. Det satsades 100 milj. kr. i samhällseliga investeringar för att möta den utveckling som det nya pappersbruket skulle medföra. Det blev aldrig något pappersbruk i Ådalen. Det placerades på annan plats söderut i landet. SCA ljög som man har för vana att göra när man behandlar Ådalen. Samhället stod där med sina 100 investerade miljoner.

De många företag som SCA ägt i Ådalen köptes en gång upp för att man ville komma över de värdefulla skogarna. I dag äger SCA 25 % av skogarna i detta område. Virket härifrån exporteras till andra delar av landet. I Ådalen skapar det inget arbete.

De företag som SCA ägde fick vara i gång så länge som de gav stora profiler. Inga nyinvesteringar gjordes. Företagen fick förfalla.

I denna riksdag har vpk motionsvägen fört fram krav på att en värdslag för industrin borde instiftas. I fallet SCA och Ådalen kunde den med full rätt ha kunnat tillämpas. Men vårt förslag vann inte gehör i denna församling.

SCA:s jakt efter den värdefulla skogsråvaran har även tagit sig uttryck i att Kramfors kommun förlorat värdefulla avverkningsbara skogar i utbyte mot värdelösa markområden.

Men eländet i Ådalen daterar sig inte från i dag eller i går. SCA:s

brutala uppträdande har varit detsamma under många många år utan att det gjorts något från ansvariga myndigheters sida.

I detta sammanhang bör det för klarhetens skull sägas – även om det svider i skinnet på de ansvariga – att socialdemokratin innehaft majoriteten och ensam haft beslutsrätten i Kramfors kommun i alla tider alltsedan kommunen bildades. I landstinget har samma parti haft majoriteten alltsedan början av 1930-talet. Regeringsmakten har samma parti innehaft i 44 år. Under alla dessa år har man dansat efter SCA:s och Svenska Handelsbankens – storfinansens – pipa. Inte var det någon som då slog näven i bordet!

Det kunde givetvis inte vara på annat sätt då man arbetade efter tesen "vad som är bra för SCA och Svenska Handelsbanken, det är också bra för Ådalen och dess befolkning". Jag tror dock knappast att Ådalens befolkning instämmer på den punkten.

Det dukade bord som den borgerliga regeringen även i detta fall övertog kan den vara tacksam för. Den kan ju fortsätta samma politik som den tidigare regeringen utan att känna sig illa berörd. Självfallet är önskemålet en ny regering men inte med den gamla politiken, som den socialdemokratiska regeringen förde.

Anledningen till att jag i detta inlägg uppehållit mig vid SCA – jag kunde ju ha nämnt även andra skogsbolag – är närmast att SCA och Ådalen utgör det klassiska exemplet på hur en arbetarregering förrätt en hel bygd och på hur storfinansens getts möjligheter att uppträda helt ansvarslost, att utan moraliska betänkligheter göra tusentals personer arbetslösa och lägga hela bygder industriellt öde. Därtill ligger Ådalen – som kanske någon förstår – mig rätt varmt om hjärtat.

Jag har sökt att ge en bakgrund till rådande förhållanden och de perspektiv som är gripbara då det gäller skogsnäringens framtid i Sverige. I tidskriften Veckans Affärer av den 13 oktober i år anför man:

"Skogens guldår 1973 och 1974 skapade en väldig aktivitet i skogsbolagen. Med färska rekordvinster drog man upp de strategiska linjerna för resten av 70-talet."

Vad gällde då dessa strategiska linjer? Skulle vinstmiljarderna som man då redovisade satsas i forskning och utveckling för att man ur skogen som råvara skulle få fram nya produkter och därmed ny sysselsättning för exempelvis alla dem som tidigare gjorts arbetslösa? Nej, det gällde en utveckling av massaindustrin, med fabriksenheter av jätteformat, med följden att de mindre enheterna skulle slås ut, vilket skulle skapa ännu större arbetslöshet. Man skulle exportera pappersmassan till utlandet för förädling i de många företag som de svenska multinationella skogsbolagen skulle upprätta där. Regeringen skulle säkerligen ge möjligheter för kapitalexport, som garanterade etableringen i utlandet. Det räknade man med. Det var dessa strategiska linjer det gällde.

Skall skogsbolagen lyckas härmed, vilket skulle innebära ytterligare utslagning av arbetskraft? Eller skall skogsbolagen tvingas till att avsätta erforderligt kapital för avancerad träkemisk forskning med sikte på att

ur skogen som råvara skapa nya produkter och därmed nya arbetstillfällen? En intensifierad forskning inom skogsindustrins område och efter tidsenliga linjer skulle ge möjligheter till en betydligt mer differentierad skogsindustri och därmed nya sysselsättningsmöjligheter. Detta förutsätter att skogsbolagen tvingas satsa betydligt mer på forskning och utveckling än hittills. Man tycker att detta skulle ligga i skogsindustrins eget intresse. En jämförelse med svensk metallindustri talar sannerligen inte till skogsindustrins fördel.

Från sysselsättningssynpunkt är givetvis skogsråvarans förädlingsgrad det väsentligaste. De stora profiterna på massa har gjort att endast hälften av den i Sverige producerade mängden massa vidareförädlas i Sverige. Forskare på området säger att av de sex större massa- och pappersproducerande länderna i världen – USA, Canada, Japan, Sovjetunionen, Sverige och Finland – ligger Sverige lägst då det gäller massans vidareförädling till papper. Vad beträffar sågade trävaror exporteras två tredjedelar oförädlade till utlandet. Även där ligger Sverige i toppen.

Fortfarande är den väsentligaste produktionen inom svensk skogsindustri inriktad på framställning av halvfabrikat. En väsentligt ökad sysselsättning skulle givetvis bli följden, därest hela mängden pappersmassa förädlades inom landet, helst med hög förädlingsgrad. Men här bestämmer de multinationella skogsbolagen.

I länder som Finland, Schweiz, Västtyskland, USA och Sovjetunionen har man sedan länge löst frågan om framställning av foderprotein ur biprodukter vid cellulosaproduktion. Nu prövas också en svensk metod. Men det behövs ytterligare forskning. Ligninet spelar här en väsentlig roll.

Vänsterpartiet kommunisterna har år efter år i dessa frågor återkommit med en motion om en avancerad träkemisk forskning med sikte på att skapa nya sysselsättningstillfällen. Sysselsättningen anses, i varje fall numera, av alla riksdagspartier vara den väsentligaste frågan. Dessa våra motionskrav har stark facklig förankring. Fackföreningarna inom Pappersindustriarbetarförbundet och även dess förbunds kongresser har uttalat sig i samma riktning. Våra motionskrav har alltså betydande folklig förankring.

EVA WINTHER (fp):

Herr talman! Vad skall vi arbeta med i framtidens Sverige? Hur skall människor och arbetstillfällen finna varandra? Det är frågor som vi har anledning att ställa oss mot bakgrund av situationen i dag, en situation där allt fler ungdomar och speciellt de unga flickorna får uppleva att det är nästan omöjligt att få ett jobb.

Industrin har drabbats av den internationella lågkonjunkturen, av vårt relativt sett höga kostnadsläge och av strukturproblem. Men alldeles oavsett den svacka som vi nu har, tenderar industrisysselsättningen att minska. Och här sitter vi i kläm, eftersom en väl fungerande, producerande sektor, speciellt exportindustri, är en förutsättning både för en förbättring

av vår bytesbalans och för den offentliga sektorns expansion. Och det är inom sjukvården, äldreården och barnomsorgen vi behöver arbetskraft. Där kan vi finna nya arbetstillfällen; en del av de jobb vi så väl behöver.

Strukturproblemen inom olika branscher slår hårt mot vissa delar av vårt land, men kanske speciellt hårt mot Norrbotten, som redan tidigare haft högre arbetslöshet och större antal människor i beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning än övriga Sverige, och dessutom hög andel förtidspensionärer.

Det finns ju också ett samband mellan ett stort antal förtidspensionerade och få lediga jobb. LKAB, ASSI och NJA, där ca två tredjedelar av Norrbottens alla industrijobb finns, har nu anställningsstopp och planerar nedskärningar. Mellan 3 000 och 4 000 jobb är i farozonen, och dessutom drabbas entreprenörer och servicenäringar. Människorna i Norrbotten känner oro inför framtiden. Skall Norrbotten återigen bli ett utflyttningslän, som på 1960-talet under socialdemokratiskt styre?

Närmare 17 600 personer stod i september utanför den reguljära arbetsmarknaden, därav 5 900 arbetslösa. Av dem var drygt 40 % ungdomar under 25 år och nästan 60 % kvinnor.

Och Norrbotten är ändå ett rikt län – rikt på råvaror som under många år har givit ett gott tillskott till vårt folkhushåll. Låt mig ge några siffror.

Sedan staten övertog merparten av LKAB-aktierna har företaget i utdelning till aktieägaren staten givit drygt en miljard kronor och dessutom nästan två miljarder kronor i skatt till stat och kommuner och från 1971 drygt 550 milj. kr. i koncernbidrag till Statsföretag. Till detta skall läggas den subventionering av SJ som fraktavtalet för malmtransporterna utgör och det faktum att man intill de allra senaste åren har självfinansierat alla investeringar.

I Norrbotten producerades 1976 28 % av landets elkraft till ett konsumtionspris av 1,5 miljarder kronor. Under budgetåret 1975/76 svarade Norrbotten för ungefär 40 % av Vattenfalls intäkter. Den första kraftstationen i länet togs i drift i Porjus 1914, men inte förrän någon gång på slutet av 1950-talet började man betala skatt till kommunerna. Dessförinnan exporterades vinsten oavkortad till kungl. huvudstaden och den socialdemokratiska finansministern.

Skogen ger också sitt bidrag genom trävaror och massa för både export och inhemsk förbrukning.

Dessa exempel visar att Norrbottens naturrikedomar under många år har givit ett kraftigt bidrag till vår gemensamma kaka. Även om det bidraget nu minskar måste basen för näringslivet i Norrbotten vara malm av olika slag, järn och koppar som i allt högre grad vidareförädlas, industrimineral, vattenkraft, skogs- och jordbruksprodukter.

Vi måste satsa på forskning – här är högskolans utbyggnad en viktig del –, tillvarata nya ideer, öka prospekteringsaktiviteten för att få fram brytvärda industrimineral, stödja en förbättrad marknadsföring och stödja småföretag och nyetablering av företag. Här kommer också förslag från

regeringen. Idéer och produkter som det inte är lönsamt för det stora företaget att producera men som det finns en marknad för måste tas till vara och utvecklas i ett litet företag. Nya arbetstillfällen måste även i fortsättningen skapas inom industrin.

Det behövs en mycket målmedveten satsning om vi skall få en balanserad arbetsmarknad. Grunden för en framgångsrik sysselsättningspolitik är en god ekonomi och ett expansivt näringsliv.

Regeringens ambitioner när det gäller sysselsättningspolitiken har i hög grad kommit Norrbotten till del. 2 000 personer hade i september fått behålla sitt arbete via det 75-procentiga bidraget till särskild verksamhet och 2 400 personer hade fått del av 25-kronan för utbildning. Norrbotten har fått extra medel för beredskapsarbete som medgivit tidigareläggning av olika bygg- och anläggningsjobb, har fått en utökning av skolbyggnadskvoten, har fått anslag till vägbygge och kraftverksbygge. Och nu har bl. a. Norgevägen börjat byggas.

Norrlandsfonden har fått ökade medel. Ett dotterbolag till NJA har bildats med uppgift att öka den industriella utbyggnaden i Norrbotten. Företagarservicen samt skogs- och jordbruket har fått ökat stöd. Och som idégivare och samordnare av olika uppslag finns Norrbottendelegationen sedan december 1976. Det metallurgiska forskningscentret i Luleå får statligt stöd för en expansion.

En del av alla de här åtgärderna innebär uppehållande försvar, en del kan få effekt först på längre sikt. Trots dessa insatser påstår emellertid socialdemokraterna att ingenting görs, och de frågar om regeringen tänker stå och se på medan Norrbotten rasar ihop. Jag påstår inte att läget är bra i Norrbotten, men regeringen satsar för att minska svårigheterna.

Och vad vill då socialdemokraterna göra i stället? Ja, Gunnar Sträng talade i april om att man skulle bygga Stålverk 80. Vilket Stålverk 80? Det som skulle göra 4 miljoner ton stålämnen eller det som skulle göra 2,5 miljoner ton? Ingvar Svanberg sade till min glädje att vi skulle sluta tala om Stålverk 80. Det är, tycker jag, bättre att vi talar om att vi skall vidareutveckla NJA och konsolidera verksamheten där. Det är det viktigaste f. n.

Sedan menar socialdemokraterna också att vi skall bygga ut Kalixälven för att Norrbotten skall kunna få billig energi. Och det säger man till ett län som 1976 stod för 28 % av landets elproduktion!

Folkpartiet anser att Kalixälven och Byske älv skall skyddas, och det sades också i regeringsförklaringen att de fyra nordliga stora älvarna skall skyddas. NJA måste konsolideras och successivt satsa på ökad vida-reförädling. ASSI måste få medel till en upprustning av Karlsborgsverken, och boardfabriken i Piteå får inte läggas ner. I malmfälten måste LKAB få stöd och lån när man begär det för att bygga kulsinterverk och apatitverk. Insatser för näringslivet som ger effekter på kort och lång sikt och arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan tillsammans ge vårt nordligaste län de arbetstillfällen som behövs för att, som vi folkpartister säger, Norrbotten skall utvecklas och inte avvecklas. I det arbetet borde vi alla

kunna mötas i samverkan.

Ingvar Svanberg är inte inne i kammaren nu, men jag vill ändå bemöta något av det han sade i sitt inlägg. Han sade att de borgerliga partiernas och olika experters svartmålning och pessimism var den största faran för Norrbotten. Han glömde i det sammanhanget att nämna den socialdemokratiska svartmålningen, som vi kan läsa om i Norrländska Socialdemokraten nästan varje dag. Han påstod också att de borgerliga partierna ansåg att deras största bedrift var att stoppa Stålverk 80. Jag vill bara påminna om att Ingvar Svanberg själv satt med i NJA:s styrelse, när man beslutade att stoppa projektet och skjuta det på framtiden. Nu gäller det, som jag sade, att konsolidera NJA och vidareutveckla det.

På förslag av talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen samt behandlingen av på föredragningslistan upptagna utskottsbetänkanden till morgondagens sammanträde.

§ 2 Kammaren åtskildes kl. 23.46.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 16

Onsdagen den
26 oktober 1977

*Allmänpolitisk
debatt*